

Сураи Анкабут

Дар Маккаи мукаррама нозил шуда, 29-ум сураи Қуръон буда,
аз 69 оят иборат аст.

Бисмиллаҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm

Сабаби «Анкабут» (тортанак), номгузорӣ шудани ин сура дар он аст, ки Худованд дар ояти 41-уми ҳамин сура гуфтааст: «Достони онон, ки ба ғайри Худо чизеро дӯст гирифтаанд, ҳамчу достони «Анкабут» аст, ки бо ғозу торҳои худ гӯё тамоми хонаро фаро гирифтааст, ҳол он ки сустарин хонаҳо, хонаи анкабут аст». Яъне Худованд дар ин оят ибодати бутпарастонро ба ғозу тору хонаи анкабут монанд кардааст, ки аз рӯйи сустӣ чандон маънои хона буданро надорад. Сураи мазкур дар силсилаи сураҳое, ки дар Макка нозил шудаанд, дохил буда, мисли онҳо имону ақидаро муъолиҷа мекунад, байни муъмину мушрик ва байни имону куфр фарқ мегузорад.

Ба ҳаводорони илми Қуръони карим маълум аст, ки Қуръон дар муддати бисту се сол нозил шуд ва сенздаҳ соли он дар Макка гузашт. Дар ин муддат дини навро қабулкардагон (мусалмонон) аз дасти мушрикон бисёр озору азияту шиканҷа медиданд, аммо ба ҳамаи инҳо сабр мекарданд. Дар он асно сураи мазкур нозил шуд, ки барои онҳо бисёр тасаллии хуб буд ва ба дардҳои маънавии онҳо малҳам мегузошт ва гӯё онҳоро табобат мекард. Дар оятҳои аввали ин сура таъкид шудааст, ки имонорандагон, албатта, ба имтиҳонҳои гуногун рӯбарӯ мешаванд. Зеро имон ба гуфтани чанд калимае, ки бо кому забон гуфта мешаванд, кифоя нест, балки муқтазои он дар амал бояд ҷорӣ бошад. Шахсе, ки бо даъво худро муъмину мусалмон меҳисобад, агар имтиҳонот бар сараш оянду бо итминони дил худро аз Ислом барканор гирад, чунин шахс худро мунофиқ ё муртад сохтааст. Чуноне ки сураи мазкур бо таъкид баён кардааст, чунин шахсон дар охират ба азобҳои сахт гирифтаворанд. Зеро азобу имтиҳонҳое, ки бар сари мусалмон меояд, ин кори нав нест, балки бар сари умматони пайғамбарони гузашта чун Нӯҳ(а), Иброҳим (а), Лут (а), Шуъайб (а) низ омадааст. Сураи мазкур мухтасаран қиссаи онҳоро бо услуби худ баён кардааст. Сипас, аз туғёнгарони қадимӣ чун қавми Од, қавми Самуд, Қорун ва Ҳомон ёдрасон намуда, дар ниҳоя барҳақ будани пайғамбарии Муҳаммад (с)- ро баён мекунад. Сипас, сураи мазкур ишора мекунад, ки касе ба Пайғамбари охирзамон пайрав шавад, чун пайравони пайғамбарони пешин наҷот меёбад, касе пайрав

нашавад, ба ҳалокат рӯбарӯ хоҳад шуд ва баъди сари ӯ нишонаҳои баде аз ӯ боқӣ хоҳад монд. Бо баён кардани мукофотҳои касоне, ки дар имтиҳонҳо сабр карданд, оятҳои ин сура ба охир мерасанд.

Хулоса, меҳвари асосии сураи мазкур баёни таклифҳои имони ростин аст. Ин буд мухтасаран назаре ба мундариҷаи сураи «Анкабут».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

Алиф. Лām. Мīm. 1.

1. Алиф, Лом, Мим. (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд медонад.)

Ҳамон тавр ки сураи «Бақара» бо ҳарфҳои муқаттаъа (аз ҳам чудо) оғоз шуда буд, сураи «Анкабут» низ бо чунин ҳарфҳо ибтидо шудааст. Дар муқаддимаи сураи «Бақара» суҳан аз муттақиён, кофирон ва мунофиқон шуда буд. Дар оғози сураи «Анкабут» низ аз муъминон, кофирон ва мунофиқон суҳан ба миён омадааст.

Хулоса, сураи «Анкабут», чун сураи «Бақара» ва сураи «Оли Имрон» ва сураи «Аъроф» бо ҳарфҳои муқаттаъа (аз ҳам чудо), ки бар эъҷози Қуръон далолат мекунад, оғоз шудааст, эзоҳу маъно ва муроди чунин ҳарфҳоро ҳавола ба илми Худованд мекунем. Худованд ба маънои чунин ҳарфҳо ҳудаш донотараст.

أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

Аҳсиба-н-нāсу ай ютракӯ ай яқулӯ āманнā ва ҳум лā юфтанӯн. 2.

2. Оё мардум пиндоштанд, ки ҳамин, ки гӯянд: «Имон овардем» ва онҳо бигзошта шаванд ва имтиҳон карда нашаванд?

Баъди ҳарфҳои муқаттаъа, дар ин оят ба озмунҳои Илоҳӣ ишора шуда, дар нахуст Худованд фармудааст, ки мардум мепиндоранд, ки ба ҳамин андозае, ки имони худро изҳор мекунад ва мегӯянд, ки мо ба ягонагии Худованд имон овардем

ва ба рисолати Пайғамбар (с) шоҳидӣ медиҳем (калимаи «Шаҳодат»-ро ба забон меғӯянд), оё дар молу ҷонашон ба ҳоли худ вогузор мешаванду мавриди озмоиши Худованд қарор намегиранд? На! Бандагӣ ин тавр нест. Албатта, бандаи имоноварда бо василаи чиҳод, фақр, кам шудани афроди оила, барор нагирифтани корҳо, осебрасидани зироъатҳо ва меваҳо ва касодӣ дар тиҷорат ва дигар мусибатҳо таҳти имтиҳони Парвардигор қарор хоҳад гирифт, ки оё сабр мекунад ё аз дин бармегарданду забони шиква мекушоянд. Оре! Имон нафақат бо забон гуфтани калима, балки бо дил тасдиқ кардану дар иҷрои масъулиятҳои он сабру таҳаммули фаровоне ба дӯш гирифта низ ҳаст. Дар ҳадиси шариф омадааст, ки **(сахттарин мардум дар ибтило (имтиҳон) анбиё (а) ҳастанд, сипас солеҳон; сипас беҳтарин шахсон, низ мувофиқи мартабаашон...**

Хулоса, инсон бинобар андозаи диндорӣ хеш мавриди озмоиш қарор мегирад. Ҳарчи қадар дар дин мустаҳкам бошад, ҳамон қадар имтиҳонаш сангинтар аст. Ногуфта намонад, ки имтиҳон (озмоиш) байни инсонҳо барои кашфи сирру асрори ҳамдигар аст. Аммо озмоишҳои Худованд ин тавр нест. Зеро илми Худованд бар ҳама чиз ихота дорад. Ин намуд озмоишҳои Илоҳӣ барои парваришу тарбияи истеъдоди бандагон аст. Барои маълумоти бештар ба ояти 157-уми сураи «Бақара» муроҷиъат шавад. Дар ояти зер Худованд хабар додааст, ки суннатҳои Илоҳӣ ин аст, ки умуман инсон мавриди имтиҳон қарор мегирад.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ

الْكَاذِبِينَ

**Ва лақад фатанна-л-лазӣна миң қаблиҳим фа ла
яъламанналлоҳу-л-лазӣна садақу ва ла яъламанна-л
каъибӣн. 3.**

**3. Ва ҳаройина, ононеро, ки пеш аз онҳо буданд, имтиҳон кардем.
Пас, Худо ононеро, ки рост гуфтанд, албатта маълум кунад ва
дурӯғгӯёнро, албатта маълум кунад.**

Озмудани мардум як суннати Парвардигор аст. Ҳамеша майдони имтиҳони Худованд барои гурӯҳе кушода аст ва онҳо дар он майдон қарор доранд. Ҳоло Худованд дар ин оят хабар додааст, ки ба таҳқиқ, касоне, ки қабл аз онҳо (уммати Муҳаммад (с)) буданд, яъне умматони пеш гузашта озмоишҳои тоқатфарсоро аз сар гузарониданд. Ба таври мисол аз онҳо касоне буд, ки бар

фарқи сарашон арра гузошта мешуд, аз миён онҳоро дуним мекарданд, аммо аз дини худ барнамегаштанд. Бо шонаи оҳанин баданашонро аз устухон ҷудо мекарданд, аммо то дами марг онҳо ба чунин шиканчаҳо бардошту сабр мекарданд ва аз динашон барнамегаштанд. Ин ҳама барои он буд, то Худованд дар зоҳир (чун муъомилаи инсонҳо ошкоро байни ҳамдигар) маълум кунад, ки кадоме аз инҳо дар даъвои имондориашон ростгӯй ва чӣ касоне дурӯғгӯй ҳастанд. Вагарна аз азал Худованд ба аҳволи бандагони Худ доност. Ин масъала дар миёни оммаи аҳли суннат ва ҷамоъат мавриди иттифоқ қарор дорад, ки Худованд ба маълумоти нав муҳтоҷ нест. Худованд Зотест, ки он чиро дар гузашта буд ва он чиро, ки дар оянда хоҳад шуд ва он чиро, ки вучуд надорад, агар онро ба арсаи вучуд орад, чӣ гуна ба вучуд хоҳад омад, ҳамаро медонад. Бинобар ин, Ҳақ таъоло бо василаи озмоиш мехоҳад он чиро, ки дар илми худ ошкорасту башар онро намедонад, дар дунё намоён кунад, мардум бинанду донанду фаҳманд, ки дар баробари илму амалашон мавриди ҳисобу китоб қарор хоҳанд гирифт.

Хулоса, бо ишораи ояти мазкур уммати Муҳаммад (с), низ мавриди озмоиш қарор хоҳанд гирифт. Аммо касоне, ки ба мусалмонҳо бадӣ мекунанду зиён мерасонанд, агар тавба накунанд, дар дунё ва охира ба ҷазои амалҳояшон хоҳанд расид.

Барои маълумоти бештар ба оятҳои 4-8-уми сураи «Буруҷ» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

**Ам ҳасиба-л-лазӯна яъмалуна-с-саййиати ай ясбиқунā.
Сāа mā яҳкумун. 4.**

4. Оё ононе ки хатоҳоро ба амал оварданд, гумон карданд, ки бар мо пешдастӣ мекунанд? Бад чизест, ки ба он ҳукм мекунанд.

Эзоҳи ояти мазкур ба эзоҳи ояти қаблӣ робитаи наздик дошта, бо саволи инкорӣ Худованд шахсонеро, ки аз нофармонии Худованд боке надоштанд, имон наоварданд ва алайҳи муъминон чандин навъи зулмро раво диданд, сарқӯб карда гуфтааст, ки оё фикри онҳо ин аст, ки қабл аз он ки онҳоро дар баробари амалҳои бадашон ба ҷазо расонем, моро очиз мегардонанду аз назди Мо ба олами дигар ғайб зада, мегурезанд? На! Онҳо ҳаргиз аз қаламрави мулки Мо ба ҳеч чой фирор карда наметавонанд! Агар фикрашон чунин бошад, худро фиреб дода, бисёр фикри бадеро барои худ андешидаанд; хоҳ нохоҳ, муҷозоти Худованд, ба суроғи онҳо хоҳад омад. Бо ибораи дигар: Оё куффор (кофирон)-и

гунаҳгор гумон мекунад, ки дар ивази он ки ин қадар бо ҳар баҳона муъминонро таҳти фишор қарор медиҳанд, муҷозоти Илоҳӣ доманагири онҳо намешавад? Худованд аз рафтори онҳо ғофил аст? Ё қудрати азоб кардани онҳоро надорад? Ҳаргиз чунин нест! Бо таври умум дар идомаи оят Худованд гуфтааст, оё касоне, ки корҳои бадро анҷом медиҳанд, гумон кардаанд, ки бо ҳар роҳ бар Мо пешгирӣ мекунанду аз ҷазои Мо раҳой хоҳанд ёфт? Агар фикрашон чунин бошад, бисёр ҳукми бадеро барои худ содир кардаанд. Кори онҳо монанди шахсест, ки гуноҳе мекунад, на касал мешаваду на кӯру шалу лоғар, ӯ надонистааст, ки Худованди меҳрубон барои ӯ муҳлат додаасту ин барои озмоиши ӯст, то ӯ тавба кунаду худро барои мулоқоти рӯзи ҷазо омода гардонад. Мутаассифона, чунин шахсон баръакс дар ғурури худ ғуруру ғафлати дигаре меафзоянду фурсатеро, ки доранд, аз даст медиҳанд. Валлоҳу аълам.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَاتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾

Ман кона ярҷу лиқаллоҳи фа инна ачалаллоҳи ла ғм.
Ва-Ҳува-с Самӣу-л-Ўалӣм. 5.

5. Ҳар касе, ки мулоқоти бо Худоро умед дошта бошад, пас, ваъдаи Худованд, албатта омаданист ва Ёст шунавои доно.

Ояти мазкур андарзи дигарест барои бандагони муъмин. Худованди меҳрубон фармудааст, ки касе бо иҷрои корҳои савоб умеди рӯбарӯ шудан бо Парвардигорро дошта бошад, Худованд омадани он рӯзро ваъда додааст, Худованд ваъдаашро хилоф намекунад, дар вақти муъайяншуда, албатта, хоҳад омаду умедаш бароварда хоҳад шуд. Бояд муъминон дар ҷабру ҷафои дунё босабр бошанд. Ваъдаҳое, ки Худованд ба муъминон додааст, албатта, дар он рӯз дар амал, ҷорӣ хоҳанд шуд. Ҳар инсон мувофиқи амалҳои содиркардааш ҳисобу китоб мешаваду подоши мувофиқ хоҳад гирифт. Худованд бо сифати шунавоиаш ҳар чизе, ки бандагон гӯянд, мешунавад ва ҳар амале, ки онҳо содир кунанд, бо сифати доногиаш медонад.

Барои маълумоти бештар ба ояти 76-уми сураи «Бақара» муроҷиъат шавад.

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

Ва ман ҷаҳада фа иннамә юҷаҳиду ли нафсиҳ. Инналлоҳа ла ганийюн ғани-л-ғаламӣн. 6.

6. Ҳар кӣ набард кунад, ҷуз ин нест, ки барои нафъи хеш набард мекунад. Ҳаройина, Худо аз оламиён бениёз аст.

Ба калимаи «ҷиҳод» дар дигар оятҳо шарҳу эзоҳи гуногун дода шуд. Аммо дигар маънои он ин аст, ки агар инсон барои ба мақсад расидан тамоми қувваи худро сарф кунад, он низ ҷиҳод гуфта мешавад. Хулоса, калимаи «ҷиҳод» маънои гуногун дорад, мувофиқи мавқеъи он дар ин ҷумла ба ин калима маънои гуногун дода мешавад. Худованд дар ояти зери назар фармудааст, ки ҳар касе ки дар мусибатҳо ва мушкилотҳо, (то дар роҳи ҳидоят худро устувор нигоҳ дорад ва то бо рӯйи сафед бо Худованд мулоқот кунад), бо ҷаҳду талош сабр кунад, ин ба ғоидаи ӯст, на барои Худованд. Зеро Худованд аз тамоми оламҳо бениёз аст, на исёни банда ба мулки ӯ нуқсон мерасонаду на тоъати банда мулки ӯро зиёда мекунад. Дигар ин, ки Худованд ҳеҷ камбудие надорад, ки ба воситаи ҷаҳду кӯшиши банда он бартараф шавад. Вақто ки инсон барои ҳифзи имону ақида ва барои фароҳам овардани тақво ва покӣ бо истилогарон ё дар ҳолати тоъату ибодат (то васвасаҳои шайтонро аз сари худ дур кунад), ҷаҳд мекунад, ин барои рушду камоли ӯст ва ин ҳам ба ғоидаи ӯст, барои ба чунин мартаба расидан бояд Худоро сипосгузор бошад.

Дар оятҳои зер вазифаи баланди инсонӣ таъин мешавад.

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

Ва-л-лазӣна āманӯ ва ъамилу-с-солиҳāti ла нукаффиранна ъанҳум саййиāтиҳим ва ла наҷзияннаҳум аҳсана-л-лазӣ канӯ яъмалун. 7.

7. Ва ононе ки имон оварданд ва корҳои шоиста карданд, албатта, хатоҳои онҳоро маҳв мекунем ва албатта, онҳоро ба нақӯтарини аз он чӣ мекарданд, подош медиҳем.

Барои муъминҳое, ки ҳамеша дар имонашон собиту содиқ монданд ва амалҳои солеҳу шоистаро анҷом додаанд ва барои гузаштан аз имтиҳонҳое, ки дар ин роҳ бар сарашон омад, сабру ҷаҳду кӯшиш ба харҷ доданд, башорати Худованд чунин аст. Албатта, тӯфайли анҷоми корҳои шоистаашон гуноҳхояшонро бо оби мағфирати Худ маҳв (нест) мекунем ва онҳоро дар ивази гуноҳхояшон ба ҷазо намекашем. Оре! Худованд дар сураи «Ҳуд», ояти 114-ум гуфтааст: «Ҳасанот (амалҳои нек) саййиот (амалҳои

бад)-ро дур мекунад». Дар идомаи оят Худованд башорати дигаре додааст, ки дар ивази амалҳои нақӯяшон нақӯтарин савоб ва олитарин мукофот ба онҳо медиҳем. Албатта, ваъдаи Худованд ҳаққасту мешуданӣ.

Барои маълумоти бештар ба ояти 160-ӯми сураи «Анъом» ва ба ояти 38-уми сураи «Нур» низ муроҷиъат шавад.

Агар ба муъминне хешу табори наздиқаш амр ба кори гуноҳ кунад, дар чунин сурат чӣ бояд кард? Ояти зер посухи ин савол аст.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ

بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأَنْتُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

**Ва вассайна-л-инсана би валидайҳи ҳуснā. Ва ин қāҳадāка
ли тушрика би мā лайса лака биҳи ъилмуи фа лā
тутитҳумā. Илайя марҷиъукум фа унаббиукум би мā
куитум таъмалун. 8.**

**8. Ва амр кардем ба одамӣ, то нисбати падару модари худ дар
муъомилаи нек бошад. Ва агар қӯшиш кунанд бо ту, то ба Ман
он чӣ туро ба ҳақиқати он дониш нест, шарик орӣ, пас, эй инсон,
фармонбардори онҳо макун! Ба сӯи Ман аст бозгашти шумо,
пас, шуморо ба он чӣ мекардед, хабар медиҳам.**

Дар баёни сабаби нузули ояти мазкур муфасссирон (ба хусус Ибни Касир (р)) чунин гуфтаанд: «Вақто ки Саъд Ибни Абиваққос ба имону ислом мушарраф шуд, хешовандонаш ба ӯ дар тазод шуда, ба муҳолифат бархостанд. Бо ривояти Тирмизӣ Саъд Ибни Абиваққос (р) қаблан дар Макка барои иззату ҳурмати модар шуҳрат пайдо карда буд. Ӯ (р) мегӯяд, ки зери имтиҳони илоҳӣ қарор гирифтам. Ҳангоме ки модарам Ҳамна бинти Абӯсуфён фаҳмид, ки ман имон оврадаму мусалмон шудаам, ба ман гуфт, оё Худованд нагуфтааст, ки ба модарат нақӯӣ кун! Қасам хӯрд ва тасмим гирифт, ки ғизо нахӯрад, об нанӯшад ва то аз дини худ барнагардам, дар Офтоби сӯзон то мурдан нишинад. Сипас, як шабонарӯз, ҳеҷ чиз нахӯрд, ҳеҷ чиз наошомид ва аз Офтоби сӯзон ба соя нарафт. Шабонарӯзи оянда, низ чунин кард. Ҳатто аз ҳуш рафт. Дар он ҳангом ба назди модарам рафтам ва ба ӯ гуфтам: «Модарҷон! Биё ин корро накун, охир мефаҳмӣ, ки сад ҷон дошта бошӣ ва он ҷонҳо як-як аз тани ту берун раванд, ман касе нестам, ки аз динам боз гардам. Ҳоло ихтиёр бо шумост. Агар хоҳӣ хуру нӯш, агар не худат медонӣ. Чун модарам аз куфри ман ноумед

шуд, эътисоби ғазои худро шикаст, хурдану нӯшидани худро аз сар гирифт».

Дар ин оят ҳукмҳои шаръӣ барои инсоне, ки хешовандонаш ба мусулмон шудани ӯ розӣ нестанд, баён шудаанд. Пинҳон нест, ки сабаби вучуди инсон падару модар аст. Онҳо барои ӯ, то ин ки ӯ ба воя расад, ниҳоят хизмат мекунанд. Худованд фармудааст, ки Мо барои фарзанди инсон амр кардаем, ки нисбат ба падару модари худ чунон рафтори нек кунад, ки писанди онҳо бошанд, онҳо аз фарзанди худ дилхушу розӣ бошанд ва эҳтироми онҳоро дар тамоми умр фаромӯш накунад. Ин қонуни куллист, махсус ба муъминҳо нест, балки ҳар ки ба номи инсонӣ шоистааст, бояд дар баробари падару модари худ ҳақшинос бошад. Аммо гирифтани ризогии онҳо то дараҷае маҳдуд аст. Бо таври истисно Худованд гуфтааст, ки агар падару модар талошу кӯшиш кунанд, ки фарзанди мусалмони худро аз дини Худо баргардонанд, ё маҷбур кунанд, ки ӯ ба Худованд чизеро ширк орад, ё ба иҷрои кори гуноҳе амраш кунанд, дар чунин сурат итоъати онҳо барои фарзанд лозим нест. Агар дар кори гуноҳ итоъат накунад, дар чунин ҳолатҳо фарзанд на оқи падару модар мешаваду на гунаҳгор, зеро ҳаққи Худованд аз ҳама чиз болост. Хотири дигар хешу табор низ ба ин қиёс аст. Дар идомаи оят Худованд гуфтааст, ки бозгашти ҳамаи шумо ба сӯи Манаст, онгоҳ ба ҳақиқати он чӣ мекардед, хоҳ шоиста буд ё набуд, огоҳатон месозам ва ҳар кас сазовори чӣ ҷазое бошад, подошаш медиҳам. Бо таври умум тасдиқу таъкиди ин гуфтаҳо дар ҳадиси машҳур омадааст: **«Итоъат аз махлуқ дар исёни Холиқ раво нест».**

Барои бештар фаҳмидани ҳаққи падару модар ба оятҳои 14-15-уми сураи «Луқмон», ояти 23-юми сураи «Исро», ояти 15-уми сураи «Аҳқоф» муроҷиъат шавад.

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

Ва-л лазӣна āманӯ ва ъамилу-с-салиҳāti ла нудхиланнаҳум фи-с-салиҳӣн. 9.

9. Ва ононе ки имон оварданд ва корҳои шоиста карданд, албатта, онҳоро дар зумраи шоистагон дарорем.

Касоне ки дар ҳақиқат ва содиқона муъмин шуданд, назди Худованд хело мартабаи баланд доранд, ҳоло дар ин оят ҳамчу таъкид бори дигар подоши чунин шахсон такрор шуда, Худованд ба онҳо ҳамчун башорат фармудааст, ки касонеро, ки дар имондорӣ худ содиқанд, бо таври бояду шояд аз Парвардигори худ итоъат мекунанд ва ҳамеша амалҳои солеҳро анҷом додаанду

медиҳанд, албатта, дар зумраи солеҳони даргоҳи Худ дохил хоҳем кард.

Барои маълумоти бештар ба ояти 101-уми сураи «Юсуф» муроҷиат шавад.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةً لِلنَّاسِ
كَعَذَابِ اللّٰهِ وَلَئِن جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

أَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

Ва мина-н-наси ма-й якулу аманна биллаҳи фа изъ узия филлаҳи ҷаъала фитната-н-наси ка-ъазъабиллаҳи ва ла ин ҷаа насру-м ми-р-Раббика ла якулунна инна кунна маъакум. А-ва лайсаллоҳу би аълама би ма фи судури-л-ъаламин. 10.

10. Ва аз мардум касоне ҳастанд, ки мегӯянд. «Ба Худо имон овардем». Пас, чун дар роҳи Худо озоре дода шаванд, ранҷ додани мардумро монанди азоби Худо шуморанд. Ва агар биёяд фатҳе аз назди Парвардигори ту, мегӯянд: «Ҳаройина, мо бо шумо будем».

Оё Худо ба он чӣ дар синаҳои оламиён аст, донотар нест?!

Одати шахсони мунофиқ, ки гурӯҳи севуми инсонҳо ҳисоб мешаванд, ин аст, ки дар пирӯзиҳо ба мусалмонон шариканд ва дар мушкилиҳо алайҳи мусалмонҳо забони маломат мекушоянд. Дар ин оят Худованд хабар додааст, ки аз миёни мардум касоне ҳастанд, ки изҳори имондорӣ мекунанд, мегӯянд, ки мо ба Худо имон овардаем, чун дар роҳи истиқомат дар дини Худо аз тарафи мухолифоне, ки намехоҳанд дини Худованд ба пеш равад фишори ҷисмӣ ё рӯҳӣ пайдо шавад ё ин ки таҳти озору азияти онҳо қарор гиранд, ба маломату шикваи мусалмонон менишинанд. Ҳатто чунин озорҳоро чун азоби илоҳӣ меҳисобанд. Ҳол он ки ҳеҷ вақт азобу шиканҷаи махлуқ ба азоби илоҳӣ монандӣ нест. Баъзан чунин тоифа мухолифони Исломо чунон бо итминони қалб итоъат мекунанд, ки гӯё Худованд (ҳолиқи худ)-ро итоъат мекарда бошанд. Аммо ҳангоме ки аз ҷониби Парвардигор ба муъминон ёрие расад ва мусулмонҳо пирӯз шаванд ва моли ғанимат ба даст оранд, одатан мегӯянд, ки мо низ ба шумо ва дар дини шумо будем, ҳамроҳи шумо бо душманҳо ҷангидем, ҳамкору ҳампайкори шумо будем, ҳоло дар ифтихороти шумо мо низ шарик хоҳем буд!

Дар идомаи оят, Худованд онҳоро дурӯғгӯй ҳисобида, гуфтааст, ки оё Худованд ба он чӣ ки дар дилҳои ҷаҳониён, аз хайру шар ҳаст, донотар нест? Оё онҳо гумон мекунамд, ки Худованд аз он чи дар дилҳои онҳост, беҳабар аст? Адибе гуфтааст:

**Бо ду роҳ натвон сӯйи ҷонон роҳ бурд,
Ё фидои Ё бишав, ё ки фидои хештан!**

وَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ﴿١١﴾

**Ва ла яъламанналлоҳу-л лазӣна āманӯ ва ла яъламанна-
л-мунафиқин. 11.**

**11. Ва албатта, Худованд ононеро, ки имон оварданд, медонад ва
албатта мунофиқонро медонад.**

Ин ақида саҳеҳ аст, ки Худованд дар азал кадом инсон дар ҳақиқат муъминин ростин аст ва кӣ мунофиқу заъифулимон аст, ҳамаро мешиносад ва медонад. Касе фикр кунад, ки бо пинҳон кардани ҳақиқати кор метавонад аз қаламрави илми Парвардигор дур мемонад, ӯ соддалавҳасту бо иштибоҳ худро фиреб додааст. Бояд чунин шахс тавба кунад ва мисли муъминон роҳи ҳидоятро бо сабр пеш гирад.

Хулоса, Худованд ду гурӯҳ: муъмин ва мунофиқро дар саҳтиҳо ба василаи озмоиш имтиҳон мекунад ва онҳоро аз ҳамдигар ҷудо карда, ихлоси мухлисон ва нифоқи мунофиқонро, чуноне ки дар ояти қаблӣ гузашт, ба мардум ошкор месозад, то онҳо бидонанд, ки кадом шахс муъминасту кадом шахс мунофиқ.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ

خَطَايَكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ

لَكَذِبُونَ ﴿١٢﴾

**Ва қола-л-лазӣна кафарӯ лил лазӣна āману-т-табиъӯ
сабиланā ва-л наҳмил хатойāкум ва mā ҳум би ҳāмилӣна
мин хатойāҳум-м миñ шайъ. Иннаҳум ла кәзибун. 12.**

**12. Ва кофирон ба мусалмонон гуфтанд: «Роҳи моро пайравӣ
кунед, гуноҳҳои шуморо, албатта, мо мебардорем». Ва ҳол он ки**

онҳо бардорандаи чизе аз гуноҳони он ҷамоат нестанд.

Ҳаройина, онҳо дурӯғгӯянд.

Мутаассифона, аксари мардум ба куффори Қурайш, ки бо мусалмонони садри Ислои шадидан мубориза мебуданд, тақлид намуда, ба ҳамдигар мегӯянд: «Ту ин корро бикун, гуноҳат ба гардани ман». Ба хусус байни оммаи мардум ин мақола то ҳол ривочу равнақ дорад. Худованд дар ин оят гуфтани чунин суханро маҳкум карда хабар додааст, ки кофирон адолати Худовандро сарфи назар карда ин сухани аҳмақонаро ба муъминон гуфтанд, ки шумо аз дини худ бозгардед, ба роҳу равиши мо ва ба дини мо дароед ва аз мо пайравӣ кунед, агар ин гуноҳ бошаду аз муҷозоти рӯзи растохез тарсе дошта бошед, ҳама гуноҳҳои шумо ба гардани мо, бигзор ба ҷои шумо, мо ба ҷазо гирифтор бошем. Дар идомаи ин оят Худованд, чунин шахсонро дурӯғгӯӣ ҳисобида, ошкоро гуфтааст, ки кофирон қатъиян дурӯғгӯянд. Ҳеҷ кас гуноҳи шахси дигарро дар он рӯз на ба уҳда гирифта метавонад ва на бардошта натавонад. Ҳар кас дар қиёмат бори сангини (гуноҳи) худро худаш мебардорад. Ин аст одати шахсони кофир, ки барои гумроҳ сохтани мусалмонҳо аз ҳеҷ чиз, ҳатто аз суханҳои дурӯғи ошкоро даст намекашанд.

Бо ишораи ояти зер бояд онҳо бидонанд, ки бо чунин рафторашон бе ҷазо нахоҳанд монд.

وَلِيَحْمِلْنَ أَثْقَاهُمْ وَأَثْقَالًا مَّعَ أَثْقَاهُمْ وَلَيَسْئَلَنَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا

كَانُوا يَفْتُرُونَ

Ва ла-яҳмилунна асқолаҳум ва асқолам маъа асқолиҳим.

**Ва ла юс-алунна явма-л-қийāмати ъам мā кāну
яфтару́н.13.**

**13. Албатта, борҳои хеш ва борҳои ҷамроҳи борҳои хеш
бардоранд ва албатта, рӯзи қиёмат аз он ҷӣ ифтиро мекарданд,
савол карда шаванд.**

Касоне, ки бо игво ва бо васвасаҳои худ мардумро ба куфр, ширк, бутпарастӣ, залолат ва умуман ба содир кардани гуноҳҳо даъват мекунанд ё соҳибқудратон мардумро ба кардани гуноҳ амр мекунанд ё бо ҳилаву найранг онҳоро ба гуноҳ тела медиҳанд, оё тасаввур мекунанд, ки онҳо ҷавобгӯӣ нестанд ва дар баробари гуноҳҳои содиркардашон ба ҷазо кашида намешаванд? Албатта, мешаванд! Дар аввал бори сангини гуноҳҳои худро бар дӯш

мебардоранд ва бе он ки аз гуноҳҳои пайравонашон чизе кам шавад, гуноҳҳои содиркардаи онҳоро низ бар дӯши худ мебардоранд. Дар мазмуни ҳадисе, ки Имом Бухорӣ ва Имом Муслим ривоят кардаанд, омадааст: **“Касе ба роҳи гумроҳӣ касеро даъват кунад, даъватшуда гумроҳ шавад, аз гуноҳи даъватшуда заррае кам нашуда мисли гуноҳҳои ӯ ба даъваткунанда мерасад.”** Илова бар ин, рӯзи қиёмат чунин шахсон, албатта, мавриди пурсиш ва сарқубу сарзаниши Худованд қарор мегиранд.

Дар оятҳои зер аз таърихи инсоният ва озмоишҳои сахте, ки бар сари анбиё (а) ва қавмҳои онҳо омада буд, қиссаҳои ибратомез нақл мешаванд. Дар нахуст аз қиссаи Нӯҳ (а) сухан ба миён меояд.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ

عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

Ва лақад арсалнā Нӯҳан илā қавмиҳи фа лабиша фӯҳим алфа санатин иллā хамси́на ъāман фа ахаза-хуму-т-тӯфану ва ҳум зӯлимун.14.

14. Ва ҳаройина, Нӯхро ба сӯи қавмаш фиристодем, пас, ӯ дар байни онҳо ҳазор сол, магар панҷоҳ сол, таваққуф кард. Пас, онҳоро тӯфон даргирифт, дар ҳоле, ки онҳо ситамгор буданд.

Ояти мазкур, барои ёрони Пайғамбар (с), ки таҳти фишори душманони тавонманд қарор доштанд, тасалли ва барои душманоне, ки аз охири умри дардноки худ дар фикр нестанд, таҳдид аст. Дар нахуст аз таърихи пайғамбари улулазм Нӯҳ (а) сухан ба миён омада, Худованд гуфтааст, ки ба ростӣ мо Нӯҳ (а)-ро барои ҳидояти қавмаш фиристодем. Ӯ (а) дар миёни қавми худ панҷоҳ кам ҳазор сол истод. Қавмро дар хилвату ошкор, дар дастаҷамъию танҳой, дар шаб ва рӯз аз фурсатҳо истифода бурда, дар ин муддати тӯлонӣ ба сӯи тавҳиду имону ҳидоят даъват кард. Ибни Аббос (р) гуфтааст: «Вақто ки Нӯҳ (а) чилсола шуд, Худованд ӯ (а)-ро ба пайғамбарӣ мушарраф гардонид. Ин абармарди бузург дар миёни қавм нӯҳсаду панҷоҳ сол умри худро сарфи даъвату таблиғи мардум ба сӯи Худо кард. Баъди тӯфон, низ Худованд шаст соли дигар то насли башар зиёд шаванд, умрашро дароз кард ва дар ин муддат низ вазифаи худро идома дод». Хулоса, дар ин муддати тӯлонӣ бо даъвати Нӯҳ (а) имоновардагон ба сад нафар намерасид. Баъзе онҳоро ҳаштод нафар тахмин задаанд.

Гӯё дар ҳар дувоздаҳ сол як нафар мусалмон шудааст. Дар охир Нӯҳ (а) аз имон овардани қавм умеди худро канд, чуноне ки дар оятҳои 26-27-уми сураи «Нӯҳ (а)» гузашт, алайҳи онҳо дуъо кард. Худованд дуъояшро иҷобат фармуд, ба ғайри имоновардагоне ки дар киштии наҷот нишаста буданд, тӯфон-бало ҳамаро дар ҳолати ситамгорӣ (беимонӣ)-ашон ҳалок сохт. Дар роҳи даъвати мардум барои Расулаллоҳ (с) ояти мазкур як такагоҳи пояндаву созандааст. Гӯё ба Расулаллоҳ (с) хитоб аст, ки агарчи Нӯҳ (а) дар ин муддати тӯлонӣ мардумро ба сӯйи ҳақ фаро хонд, локин адади каме аз онҳо имон овард. Пас, дар ин роҳ барои ту сазовор он аст, ки сабр варзӣ, зеро дар андак муддат шумораи пайравони ту аз шумораи пайравони Нӯҳ (а) бештар шудааст.

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَبَ السَّفِينَةَ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

Фа аңҷайнāху ва асҳāба-с-сафīнати ва ҷаълнāхā āйата-л лил ъāламīн. 15.

15. Пас, Нӯҳ ва аҳли киштиро наҷот додем ва онро барои оламҳо нишонае сохтем.

Қиссаи Нӯҳ (а) дар дигар сураҳо, аз он ҷумла дар сураи «Ҳуд», муфасалан, баён шудааст. Ҳоло Худованд дар ин сура, мухтасаран, фармудааст, ки Мо Нӯҳ (а) ва касонеро, ки аз аҳли пайравонаш буданду дар киштӣ ҳамроҳи ӯ нишаста буданд, наҷоташон додем ва онро барои мардум нишона (аломат) гардонидем, то аҳли хираду соҳибони ақл андеша кунанд.

Муфассирон дар шарҳи калимаи «нишона»-и дар ин оят истифодашуда ихтилофи назар доранд. Баъзе гуфтаанд, ки мурод аз «нишона» қиссаи Нӯҳ (а) аст. Баъзе гуфтаанд, ки мурод аз «нишона» киштии Нӯҳ (а) аст.

Шоёни қайд аст, ки бинобар ахбори расонаҳо, моҳвораҳо дар кӯҳи «Арарат», зери пирахҳо киштиеро аксбардорӣ кардаанд. Баъзе сайёҳон низ тавонистаанд, он макон рафта, он киштии зери яхҳобударо аксбардорӣ кунанд. Бинобар хулосаи олимони таърихшинос ин ҳамон киштии «Нӯҳ (а)» аст. Валлоҳу аълам.

Дар ояти зер қиссаи Иброҳим (а) баён мешавад.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن

كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

**Ва Иброҳима из қола ли қавмиҳ-иъбудуллоҳа ва-т-тақуҳ.
Зāликум хайру-л лакум ин кунтум таъламун. 16.**

**16. Ва фиристодем Иброҳимро, вақте ки ба қавми худ гуфт:
«Парастии Худо кунед ва аз Вай битарсед, агар бидонед, ин
барои шумо беҳтар аст!**

Қиссаи Нӯҳ (а) ба таври мухтасару фишурда дар ояти қаблӣ гузашт. Ҳоло дар ояти таҳти назар Худованд аз достони пайғамбари бузург, ки ӯ (а) низ аз пайғамбарони улулазм ба ҳисоб меравад, яъне аз Иброҳим (а) хабар дода фармудааст, ки дар ёд ор Иброҳим (а)-ро! Вақто ки ба пайғамбарӣ мушарраф шуд, ба қавми худ гуфт, ки эй қавм, шумо аз Худо битарсед ва хос Худои ягонаро бипарастед, чизеро ба Ӯ шарик наҳисобед! Агар ақлатон бошад, лоақл хайрро аз шарр ҷудо карда тавонед, парастии Худои ягона барои шумо аз ҷама чиз беҳтараст, на бутпарастӣ!

Сипас, Иброҳим (а) аз ибодати нодурусти онҳо сухан оғоз карда ба он қавм гуфт:

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا إِنَّ الَّذِينَ

تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ

الرِّزْقَ وَأَعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٦﴾

**Иннамā таъбудуна миң дуниллаҳи авсāна-в ва тахлуқуна
ифкā. Инна-л лазина таъбудуна миң дуниллаҳи лā
ямликуна лакум ризқай фабтағу ӯиндаллоҳи-р-ризқа
ваъбудуҳу вашкуру лаҳ. Илайҳи турҷаъун. 17.**

**17. Ҷуз ин нест, ки ба ҷуз Худо бутонро, ки (худатон сохтаед)
мепарастед ва дурӯғро бармебандед. Харойина, онҳое, ки чизеро
ба ҷуз Худо парастии мекунанд, барои шумо рӯзӣ дода
наметавонанд. Пас, рӯзиро аз назди Худо талаб кунед ва Ӯро
парастии кунед ва шукри Ӯро ба ҷо оред, ба суйи ӯ баргардониди
хоҳед шуд.**

Иброҳим (а) ойини бутпарастии қавмро шадидан маҳкум карду ба қавми худ хитоб намуда гуфт, ки ин ибодату парастии шумо кори оқилона нест! Оё шумо тасаввур намекунад, ки ғайри Худои ягона (бутҳо)-ро парастиди истодаед? Оё аз ибодати онҳо ба шумо суде ва ё аз ибодат накардани онҳо ба шумо зиёне

мерасад? Охир онҳо намешунаванду намебинанд. Медонед, ки агар бутҳоятонро аз ҷое ба ҷое интиқол надихед, онҳо ба ин амали оддӣ қодир нестанд. Шумо медонед, ки бутҳоро бо дасти худ аз сангу гаҷ, аз ҷӯб аз тилло ё нуқра ё аз сурб сохтаед ва бе ягон далелу иснод мегӯед, ки инҳо худоёне ҳастанд, ки бояд парастида шаванд. Ин сухани шумо ба ғайри тухмату бўҳтон, ваҳму хаёлу хурофотпарастӣ чизи дигаре нест! Оё то ҳол шумо намедонед, ки бе шакку шубҳа, бутҳо дар масъалаи таъмини ризку рӯзии шумо ба ягон чиз қодир нестанд? Охир шумо ризку рӯзиятонро аз даргоҳи Худованд бичӯед, Ёро бо ягонагӣ бихонед, ризқи ҳама назди Ёст, барои он чи аз фазли Худ ба шумо бахшидааст, Ёро шукргузор бошед! Зеро рӯзи қиёмат ба сӯи Ё бозгардонида мешавад ва дар баробари амалҳоятон Ё шуморо ҷазо хоҳад дод!

Хулоса, Иброҳим (а) бо ҳамин тартиб ва бо чандин далели кӯтоҳу мантиқан дурусту пурмаъно қавми худро насихат кард ва дар охир бо лаҳни таҳдидомез ҳамчу огоҳӣ барои онҳо гуфт:

وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا

الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

**Ва иӣ туказзибу фақад каззаба умаму-м миӣ қабликум.
Ва маъала-р расули илла-л-балāгу-л мубӣн. 18.**

18. Ва агар дурӯғ мешуморед, пас, ҳаройина, умматҳои пеш аз шумо дурӯғ шуморида буданд ва бар уҳдаи Пайгамбар ба ҷуз пайғом расонидани ошкор чизи дигаре нест».

Сипас, Иброҳим (а) дар давоми суханҳо ва насихатҳои худ ба он қавм гуфт, ки агар шумо суханҳои маро дурӯғ меҳисобед, ҳеҷ кори бузурге ё ҳеҷ кори тозае накардаед, то мартабаи шумо афзуда шавад. Умматҳои пеш аз шумо гузашта низ, вақто ки пайгамбаронашон онҳоро ба роҳи ҳидоят насихат медоданд, онҳоро низ дурӯғгӯй меҳисобиданд ва бо ӯ ба мубориза бармеҳостанд. (Дар охир чун қавми Нӯҳ (а) ба сарнавишти дарднок гирифтор мешуданд). Вазифаи фиристодаи Худо, хоҳ пазиро шаведу хоҳ не, ҷуз аҳкоми Илоҳиро ошкоро расонидан кори дигаре нест.

Баъзе муфасссирон гуфтаанд, ки ояти мазкур муроҷиати Муҳаммад (с) ба қавми худ аст. Ба ҳар ҳол ҳар кадом аз ин ду эзоҳ аз назари маъно бо ҳам тафовуте надоранд. Хоҳ Иброҳим (а) бо қавми худ чунин муроҷиат карда бошаду хоҳ Муҳаммад (с).

Ҳоло достони Иброҳим (а) муваққатан таваққуф дода шуда дар ояти зер барои ҳар як шахси кофир хитоб шудааст.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ

А-ва лам ярав кайфа юбдиуллоҳу-л-халқа ъумма юъидух.
Инна зāлика ъалаллоҳи ясир. 19.

19. Оё (кофирон) надиданд, ки чӣ гуна Худо офариниши аввалро оғоз мекунад, сипас, онро бори дигар бозмегардонад? Ҳамоно, ин кор бар Худо осон аст.

Кофирони ҳамасри Иброҳим (а) низ ба маъод (зиндагардонидан баъди миронидан) мункир буданд. Худованд барои исботи маъод ва иршоди онҳо дар ин оят хабар додааст, ки оё онҳо (кофирон) надиданд, ки Худованд чӣ гуна офариниширо оғоз мекунад? Оё дар худ нанигаристанд: масалан, сад сол пеш мавҷуд набуданд. Кӣ медонист, ки онҳо шунавандаву бинанда ба дунё меоянд? Магар ин аз нестӣ халқ кардани инсон нест? Пас, Зоте бо қудрати Худ тавонист инсонро аз нестӣ ба ҳастӣ орад, албатта, бори дигар ба зинда кардани онҳо баъди мурдан қодир аст. Балки офаридани бори аввал ва сонӣ назди Ё яксон аст. Оре! Барои ин масъаларо фаҳмидани инсони оқил, мушоҳидаи ҳар сол дар баҳорон зинда шудани замини мурда ва рӯидани гиёҳон ва аз тухми мурда баромадани чӯҷаи зинда, кифоя аст.

Хулоса, дар қиёмат мурдагонро ҳаёт бахшидан, барои Худованд ҳеҷ душворие нест.

Барои маълумоти бештар, ба ояти 27-уми сураи «Рум» ва ба ояти 79-уми сураи «Ёсин» муроҷиъат шавад. Агар ин масъаларо нафаҳманд...

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Қул сирӯ фи-л-арзӣ фанъзурӯ кайфа бадаа-л-халқ.
Њуммаллоҳу юншиу-н-наш-ата-л-аҳираҳ. Инналлоҳа ъалā
кулли шай-иң қадир. 20.

20. Бигӯ: «Сайр кунед дар Замин, пас, дарнигаред, ки чӣ гуна офариниши аввалро оғоз кард, сипас, Худо он пайдоиши бозпасинро пайдо мекунад. Ҳаройина, Худо ба ҳар чиз тавоност».

Дар ояти қаблӣ то дар бораи маъод, андеша шавад, фикри инсон ба сайри пайдоиши худӣ ӯ даъват шуда буд. Зеро ҳар инсон дар аввал вуҷуд надошт. Худованд бе нусхаи аввал, аз нестӣ ӯро пайдо кард ва ҳамчунин дар ҳаёти бозпасин ӯро бори дигар аз нав зинда хоҳад кард. Ҳоло барои ба даст овардани натиҷаи умумии ин масъала ояти мавриди назар мардумро ба сайр дар офоқу атроф даъват намудааст. Худованд ба Пайғамбари Худ (с) фармудааст, ки ба инкоркунандагони қавми худ, ки онҳо маъод (баргардонидани рӯҳ ба ҷасади мурдагон) ва пайғамбарии туро бовар надоранд, бигӯ, ки агар ба маъод бовар надоред, биравед, дар рӯи замин сайр кунед бубинед, ки Худованд аз кучо ва чӣ гуна чандин навъи мавҷудоти рангоранг, қавмҳо ва ҷамъиятҳои гуногунзабону гуногунрангу гуногунпӯсту гуногунтабиъатро офарид, ки ҳатто ҷуссаҳояшон ва макони зисташон ва дигар хусусиятҳояшон аз ҳамдигар фарқ мекунад? Бо диққат бингаред, ки оё Худованди қодиру муттаъол онҳоро мисли шумо ва гузаштагони шумо халқ накардааст? Эй инкоркунандагони маъод! Ҳамон Худованде, ки бар офаридани чунин мардуми гуногунзабону гуногуншаклу гуногунтабиъат тавоност, метавонад офариниши охиратро барпо кунад ва дар он рӯз рӯҳи мардумро бар ҷасадашон бозгардонад ва онҳоро зери савол қарор диҳад. Дигар ин ки Худованд қудрати Худро дар офариниши аввал бар ҳамагон собит сохт, ки аз нестӣ онҳоро ба вуҷуд овард, оё аз ин фаҳмида наметавонед, ки бозгардонидани рӯҳи онҳо дар рӯзи охират ба Худованд ҳеҷ мушкиле надорад?

Хулоса, барои Худованд сифати оҷизӣ нест. Худованд чӣ тавре, ки дар аввал инсонро офарид, ҳамин тавр дар охират бе ҳеҷ душворӣ ва оҷизӣ боз ӯро аз нав зинда мегардонад.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢٠﴾

Юъаззибу ма-й яшъау ва ярҳаму ма-й яшъъ. Ва илайҳи туклабу^н. 21.

21. Ҳар киро хоҳад, азоб мекунад ва ҳар киро хоҳад, раҳм мекунад ва ба сӯйи Ӯ бозгардонида хоҳед шуд.

Худованд дар ин оят ҳамчу таҳдид хабар додааст, ки бозгашти ҳамаи шумо баъди марг дар рӯзи растохез ба сӯйи Парвардигор аст! Ҳар касеро бихоҳаду мустаҳиққи азоб бидонад,

азобу муҷозот мекунад, зеро онҳо кофиру осӣ буданд ва ҳар касеро бихоҳаду лоиқ бидонад, мавриди раҳмати Худ қарор медиҳад, зеро онҳо муъмин буданд ва амали нек мекарданд.

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ

اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾

**Ва ма айтум би муъҷизина фи-л-арзи ва ла фи-с-самъъ.
Ва ма лакум-м миъ дуниллаҳи ми-в валийи-в ва ла
насиъ.22.**

22. Ва шумо на дар Замин ва на дар Осмон (Худоро) оҷизкунанда нестед ва шуморо ба ҷуз Худо ҳеҷ дӯст ва на ёридиҳандае нест.

Барои пурра сохтани маънои ояти қаблӣ Худованд дар ин оят афзудааст, ки эй дурӯғҳисобкунандагони пайғамбарони илоҳӣ, эй ҷамоъаи кофирҳо, агар пиндоред, ки аз қаламраву аз тахти ҳукумати Худованд ба ҷое берун рафта метавонеду муҷозоти Ё гиребонгири шумо намешавад, саҳт иштибоҳ мекунад. Шумо на дар замин ва на дар осмон (агар қудрат дошта бошед, ки ба осмон равед), наметавонед Худовандро оҷиз гардонеду аз ҳукму қазои Ё бигрезед! Агар фикр кунед, ки ба ғайри Худо касе ҳаст, ки шуморо барои афви гуноҳҳоятон ёрӣ мерасонад, ин ҳам иштибоҳи дигари шумост, зеро ҷуз Худованд барои шумо вали (дӯст) ва носир (ёрирасон)-е нест, ки ба кӯмаки шумо шитобаду шуморо аз азоби Илоҳӣ наҷот диҳад. Пас, натиҷа он аст, ки хоҳед нахоҳед, шумо ба назди Худованд боз мегардед, мувофиқи кирдорҳои худ, бе шакку шубҳа, мукофот ва ё ҷазо мегирад.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَكُونُونَ مِنْ رَحْمَتِي

وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

**Ва-л лази́на кафару́ би айъатиллаҳи ва лиқъиҳи улъаика
яису́ ми-р-раҳмати́ ва улъаика лаҳум ъазāбун алим. 23.**

**23. Ва ононе ки ба оятҳои Худо ва ба мулоқоти Ё кофир шуданд,
он ҷамоъат аз раҳмати Ман ноумед шуданд ва онҳорост азоби
дарддиҳанда.**

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки касоне, ки оят (нишона)-ҳои Моро, чи қуръонӣ бошанд ва чи таквине, ки (бо

чашму ақл мидиданд, ки Худованд онҳоро дар рӯи олами ҳастӣ халқ кардааст) бар вучуди азамати Худованд далолат мекунад, инкор мекунад, ҳамчунин ҳаёти баъди маргу мулоқот бо Худовандро мункир шуданд ва ба он чӣ пайғаймбарон ба онҳо хабар доданд, амал накарданд, чунин шахсон кофиранду аз раҳмати Парвардигор ноумеданд. Зеро на китобҳои нозилкардаи Худованд дар онҳо таъсир гузоштааст ва на аз он чи пайғамбарони Илоҳӣ хабар додаанд, таъсир бардоштаанд! Дар дунё азоби дарднок барои онҳо омодааст, дар қиёмат низ аз раҳмати Худованд, ки Биҳишт аст, ноумедмондагонанд.

Достони Иброҳим (а) дар шаш оят (аз 18 то 23-юм) эзоҳи худро ёфт. Ҳоло бармегардем ба давоми достони Иброҳим (а). Вақто ки қавмҳояшро ба сӯи тавҳид далолат кард, онҳо дар ҷавоб чӣ гуфтанд? Ояти зер посухи ин савол аст.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ اللَّهُ

مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Фа mā kāна ҷавāба қавмиҳи иллā ағ қолуқтулӯҳу ав Ҳарриқӯҳу фа ағҷаҳуллоҳу мина-н-нār. Инна фи зāлика ла айāти-л ли қавми-й юьминун. 24.

24. Пас, набуд ҷавоби қавми Иброҳим магар он ки гуфтанд: «Бикӯшед ўро ё ўро бисўзонед! Ва Худо ўро аз оташ бираҳонид. Ҳарошина, дар ин мочаро барои гурӯҳе ки бовар медоранд, нишонаҳост.

Иброҳим (а) дар заминаи далелҳои сегона (Тавҳид, Нубувват, маъод), бо тарзе ки дар боло гузашт, ба қавми худ насиҳату гуфтугӯ кард. Аммо, онҳо посухи мантиқӣ надоштанд, монанди зӯрмандон, тақия бар қудрат карда, ба ғайри фармони қатли Иброҳим (а)-ро содир кардан, посухи дигаре наёфтанд. Иттифоқ ба он карданд, ки ўро ба қатл бирасонанд ё бисўзонанд. Масхараомез гуфтанд, агар рост мегуфта бошад, Худояш ўро бираҳонад. Дар ин оят дар мавриди чигуна партофтан ва сўзондани Иброҳим (а) сухане ба миён наомадааст. Лекин, бо истифода аз оятҳои 68-69-70-уми сураи «Анбиё (а)» метавон гуфт, ки муҳолифон барои Иброҳим (а) гулхани калоне афрӯхтанд ва Иброҳим (а)-ро дар он партоб карданд, локин Худованди Меҳрубон ба оташ фармон дод, оташ сард шуду Иброҳим (а) аз оташи афрӯхтаи золимон наҷот ёфт. Дар наҷот ёфтани Ў (а) барои

тамоми қавме, ки бар вучуд ва ягонагии Аллоҳ таъолло имон доранд, нишона (мӯъҷиза)-ҳои Парвардигор ошкор аст. Аз он чумла, таъсир накардани оташ дар ҷисми Иброҳим (а). Табдили оташ ба гулистон, нотаъвононии гурӯҳи бузург, бар як нафар, ки дар зоҳир дасташ аз ҳар васила холи буд. Вақто, ки Иброҳим (а) аз оташи афрӯхтаи қавми худ саломат ба дар омад, ба онҳо чӣ гуфт?

Ояти зер ба он посух медиҳад.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا
وَمَا أَوْلَاكُمْ أَلْنَا وَمَا لَكُم مِّن نَّصِيرٍ ﴿٢٥﴾

**Ва қола иннама-т-тахазтум-м мин дуниллаҳи авсāна-м
маваддата байникум фи-л-ҳайāти-д-дунйā. Ёумма явма-
л-қийāмати якфуру баъзукум би баъзи-в ва ялъану
баъзукум баъза-в ва маъвāкуму-н-нāру ва мā лакум-м
мин-н-нāсирин.25.**

**25. Ва Иброҳим гуфт: «Чуз ин нест, ки шумо дар миёни худ, дар
зиндагонии дунё, ба чуз Худо бутонро дӯстӣ гирифтаед. Сипас,
рӯзи қиёмат баъзеи шумо мункири баъзе шавад ва баъзеи шумо
баъзеро лаънат кунад. Ва ҷои шумо Дӯзах аст ва шуморо ҳеҷ
ёридиҳандае нест».**

Чун бо лутфу меҳрубонии Худованд, Иброҳим (а) аз он оташи афрӯхтаи душманон берун омад, на ин ки аз ҳадафи худ (насиҳати мардум), даст кашад, балки даъвати худро бо умеде, ки шояд қавм яктопараст шаванд, идома дода, ба қавми худ гуфт, ки ин ибодати шумо чуз бутпарастӣ чизи дигаре нест. Оё бандагӣ ҳамин аст, ки бояд ибодати Худованди ягонаро канор гузошту ба бутпарастӣ машғул шуд? Шумо ботил будани ин гуна ибодатро хуб медонед, локин барои хоҳири ҳамдигар ва барои дӯстию ҳамбастагӣ миёни худ ва ба хоҳири номуси ҳамдигар ба парастии бутҳо рӯи овардеду меғӯед, ки ин осори ниёғони мост, мо аз онҳо пайравӣ мекунем. Аммо ин гуна дӯстие, ки барои хоҳири он мушрику бутпараст мешавед, тӯлонӣ нест, балки муваққатист, ин аз байн меравад. Чун рӯзи қиёмат даррасад, мебинед, ки бошишгоҳи шумо Ҷаҳаннам аст, дар он рӯз барои шумо ҳеҷ ёрирасоне нест, ба хатоҳои худ пай мебаред, ҳамдигарро радду лаън мекунад, ҳар

кадоми аз шумо мехоҳед гуноҳро ба гардани ҳамдигар бор кунед, аз ҳамдигар (ҳатто ба бутҳои худ), дар он рӯз безорӣ мечӯед.

Хулоса, ба ғайри шахсони Худотарсу парҳезгор, ки бар асоси худопарастӣ ва итоъати фармони ҳақ дар дунё бо ҳам дӯст шудаанд, дигар ҳама дар он рӯз душмани якдигар шаванд.

Барои маълумоти бештар ба ояти 30-юми сураи «Зумар» ва ба ояти 82-юми сураи «Марям» ва ба ояти 67-уми сураи «Зухруф» муроҷиъат шавад.

﴿فَأَمِّنْ لَهُ لَوْ طُوقَ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

❖ **Фа āмана лахӯ Лут. Ва қола иннӣ муҳāҷирун илā Раббӣ. Иннаҳӯ Ҳува-л Ёзизу-л-Ҳаким. 26.**

26. Пас, Лут Иброҳимро бовар дошт. Ва гуфт: «Харойина, ман ба сӯи Парвардигори хеш ҳичраткунандаам. Ба дурустие ки Вай голибу боҳикмат аст».

Иброҳим (а) ҳамеша қавми худро ба сӯи яккахудошиносӣ (Худоро якка ва ягона ҳисобидан) даъват мекард, аммо қавм нобоварии худро ба суханҳои ӯ (а) идома медоданд. Магар Лут (а), ки хешованди Иброҳим (а) (бо ривояте бародарзодааш) буд, имон овард ва ба тамоми он чи ки Иброҳим (а) аз тарафи Худованд оварда буд, бовар дошт. Баъдан дар давраи ҳаёт будани Иброҳим (а) барои роҳбарии шаҳри Саддум Лут (а) аз тарафи Аллоҳ ба пайғамбарӣ мушарраф шуд.

Хулоса, Иброҳим (а) вақто дид, ки даъваташро ба ғайри иддаи каме дигарон қабул надоранд, гуфт, ки ман ба сӯи Парвардигорам ҳичрат мекунам, ки ӯ азизу ҳаким аст. Яъне аз ин водӣ (Бобул) ба сарзамин муборак (Шом) ҳичрат хоҳам кард. Бо ҳамин Иброҳим (а) ҳамроҳи ҳамсараш Сора ва бародарзодааш Лут (а) ба Шом, ки маҳди анбиё (а) буд, дар ҳаққи қавми худ дуъои бад накарда, барои вусъат додани даъват ҳичрати худро оғоз кард.

Барои маълумоти бештар ба ояти 99-уми сураи «Соффот» ва ояти 71-уми сураи «Анбиё» муроҷиъат шавад.

Оятҳои зер қиссаи ин пайғамбаронро идома медиҳанд.

﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ

﴿أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾

Ва ваҳабнā лаҳӯ Исҳāқа ва Яъқуба ва ҷаъалнā фӣ зуррийятиҳи-н-нубуввата ва-л-китāба ва āтайнāҳу

**ачраху¹ фи-д-дунйā. Ва иннаҳу¹ фи-л-ахирати ламина-с-
солиҳин. 27.**

**27. Ва ато кардем ба ӯ Исҳоқ ва Яъқубро ва дар авлоди вай
пайғамбарӣ ва Китобро муқаррар доштем ва музди ӯро дар дунё
додем ва ҳаройина, вай дар охират аз шоистагон аст.**

Иброҳим (а) дар сарзамини Шом ҷойгузин шуд. Худованд Иброҳим (а)-ро аз ифтихороти бисёре бархурдор кард. Аз он ҷумла, аз ҳамсараш Сора ба ӯ (а) фарзанди лоиқу шоиста, яъне Исҳоқ (а)-ро ато кард. Ба Исҳоқ (а) Яъқуб (а)-ро ато кард, ки набераи Иброҳим (а) буд. Фарзандаш Исҳоқ (а) ва наберааш Яъқуб (а) ҳангоми дар ҳаёт будани Иброҳим (а) таваллуд шудаанд. Худованд дар насли Иброҳим (а) пайғамбариро қарор дод, яъне баъд аз Иброҳим (а) ҳама пайғамбарон, то Муҳаммад (с) аз насли ӯ (а) буданд. Ҳамчунин дар насли Иброҳим (а) Китобро қарор дод, яъне ба пайғамбароне, ки аз насли ӯ (а) буданд Забур, Таврот, Инҷил ва Қуръонро фиристод. Дар идомаи оят Худованд гуфтааст, ки Мо подоши дунявиро низ ба ӯ (а) додем. Дар бораи он, ки аҷру подоши Иброҳим (а) дар дунё чист, баъзе муфасссирони киром навиштаанд, ки то қиёмат муъминон дар намозҳои худ бар ӯ (а) дуруд мефиристанд. Пайравони ҳама динҳо ӯ (а)-ро дӯст медоранд ва даъво доранд, ки Иброҳим (а) аз миллати мост ва ӯ (а)-ро ҳурмат карда Шайхул-анбиё, Абул-анбиё меноманд. Ободии сарзамини Макка ва ҷазби ҳама дилҳо ба сӯи он бо баракоти дуъои ӯ (а) аст. Ҳама сол дар маросими Ҳаҷ ёдовариҳои хотироти ӯ (а) барпо мешавад. Ҳамчу башорат Худованд фармудааст, ки дар охират низ ӯ (а) аз ҷумлаи солеҳон ва аз сӯи Парвардигор шоистаи подоши фаровон аст. Мақоми солеҳин мақомест, ки бисёре аз пайғамбарон (а) ин ифтихорро аз Худованд тақозо кардаанд. Аз он ҷумла Юсуф (а), (ояти 101, сураи «Юсуф» (а)), Сулаймон (а), (сураи «Намл», ояти 19), Иброҳим (а), сураи «Шуъаро» ояти 83, сураи «Саффот» ояти 100. Чунин дархостро дар дигар оятҳо низ дидан мумкин.

وَلَوْ طَآ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ

أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ

**Ва Лу¹тан из қола ли қавмиҳӣ иннакум латаътуна-л
фаҳишата ма сабақакум биҳа мин аҳади-м мина-л
ъаламин. 28.**

28. Ва фиристодем Лутро, вақте ки ба қавми худ гуфт:
«Харойина, шумо кори беҳаёиро ба амал меоред, ки ҳеҷ кас аз
оламиён ба сӯи он бар шумо пешдастӣ накардааст.

Баъди баёни мухтасар аз таърихи Иброҳим (а), ҳоло дар ин оят аз саргузашти Лут (а), ки пайғамбару ҷамасри ӯ (а) буд, сухан ба миён омада, Худованд хабар додааст, ки ба хотир оред, ҳангомери ки Мо Лут (а)-ро барои ҳидояти қавм ба шаҳри Саддум фиристодем. Ӯ (а) ба онҳо гуфт, ки шумо чунон кори бадду фоҳишро анҷом дода истодаед, ки то ҳол ягон наҷоде дар ин дунё аз бани Одам дар ин қор аз шумо пешдастӣ накардааст. Шумо дар ин амали фаҳш собиқадор шудед. Лут (а) ин амали фаҳшро, чуноне ки дар ояти зер омадааст, ошкоро баён карда ба онҳо гуфт:

أَيْنَكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ
 الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَأَتَيْنَا بَعْدَ اللَّهِ

إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾

А-иннакум ла таътуна-р-риҷāла ва тақтаъуна-с-сабила
ва таътуна фӣ надикуму-л мункар. Фа ма кāна ҷавāба
қавмиҳи иллā ағ қолуьтинā би ъазāбиллāҳи иғ кунта
мина-с-содиқин. 29.

29. Оё шумо (ба қасди шаҳват) ба мардон меоид ва роҳзанӣ
мекунад ва дар маҷлиси хеш кори нописандро ба амал меоред?».

Пас, набуд ҷавоби қавми ӯ, магар он ки гуфтанд: «Агар аз
ростгӯён ҳастӣ, пеши мо азоби Худоро биёр!».

Лут (а) сухани худро нисбатан ошкортар сохта, ба он қавми ливотабоз (гомосексуал) гуфт, ки оё шумо зиёд шудани насли инсонро қатъ намуда барои қазои шаҳвати худ ба суроғи мардон меравед? Чаро роҳзанӣ мекунад ва ба мардуми роҳгузару мусофирҳо таҷовуз мекунад? Чаро молҳои онҳоро ба тороҷ мебаред, чаро ба номуси онҳо ҳам таҷовуз мекунад? Чаро дар маҷлисоҳатон қорҳои фаҳше мекунад, ки ҳеҷ насли инсон накарда аст? Дар ривоятҳо омадааст, ки аз ҳамдигар шарм надошта, дар нишастгоҳи худ бо ҳам ҳазлу шӯҳи ва суханҳои бемаъниро аз ҳад зиёд мегуфтанд, қимор мезаданд, олоту мусиқиро ба қор мебуданд, бо ҳам сангрезаҳо зада, ба шахсони ғарибу мусофир

эхтиром намекарданд, дар ҳузури якдигар бо мардон амали ҷинсиро анҷом медоданд, дар ҳузури дигарон бадани худро бараҳна (кашфи аврат) мекарданд.

Хулоса, ҳеҷ амали разилае набуд, ки онҳо накунанд. Аммо Лут (а) онҳоро барои тарки корҳои фоҳиша, дилсӯзона, насиҳаташон мекард, ба онҳо мегуфт ҳоло шумо вақт доред, таҷдиди назар кунеду тавба кунед! Оқибати чунин корҳо ҳалоку димор аст.

Он қавми гумроҳу шарманда суханҳои Лут (а)-ро қабул накарданд, аз рӯйи сухрия ва истехзо ба Лут (а) (иқтибос аз ояти 36-уми сураи «Қамар») ба ситеза бархостанду гуфтанд, ки чаро инқадар дурӯғ мегӯй ва моро аз азоби илоҳӣ метарсонӣ? Агар ту аз ҷумлаи шахсони ростгӯй бошӣ, он азоби Илоҳиеро, ки ту барои мо ваъда медиҳӣ моро метарсонӣ, бар сари мо биёр!

Чун Лут (а) аз қавми худ чунин суханҳоро шунид, аз Худованд нусрат талаб карда...

قَالَ رَبِّ أَنْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

Қола Раббийсурни ъала-л-қавми-л муфсидин. 30.

30. (Лут) гуфт: «Эй Парвардигори ман, маро бар қавми фасодкорон нусрат деҳ!».

Чун Лут (а) дид, ки ҳеҷ панду насиҳат дар он қавми фасодкор таъсир намекунад, пас, рӯй ба ҷониби Худованд оварду бо дили шикаста ва бо сад ғаму андӯҳ гуфт, ки Парвардигоро, маро ба қавме, ки рӯйи заминро ба фасод кашиданд, ахлоқ ва тарси Худоро барбод доданд, поқдоманро пушти по заданд, адолати иҷтимоӣ зери по ниҳоданд, ширку бутпарастиро бо фасоди ахлоқӣ, бо зулму ситам омехта сохтанд, насли инсонро ба нестӣ таҳдид карданд, пирӯз гардон!

Худованд дуъои Лут (а)-ро қабул фармуд, барои ҳалоки ин қавми фоҳишакор фариштагони худро фиристод. Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад:

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ

الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾

Ва ламма ҷаат русулунā Иброҳи́ма би-л-бушро қолӯ иннā муҳлику аҳли ҳāзиҳи-л-қаряҳ. Инна аҳлаҳā канӯ ʒолимин.31.

31. Вақто ки фиристодагони Мо пеши Иброҳим муждаро оварданд, гуфтанд: «Ҳаройина, Мо ҳалоккунандаи аҳли ин деҳаем. Ба дурустие ки аҳли ин деҳа ситамгор буданд».

Дуъои Лут (а) қабул шуд. Худованд барои ҳалоки қавми ӯ (а) фариштагони Худро фиристод. Ҳамзамон ба онҳо супориш дод, ки ба Иброҳим (а) башорат диҳед, ки ӯ (а) фарзанд хоҳад ёфт. Чун фариштагон барои Иброҳим (а) ин муждаро оварданд, яъне ба дунё омадани Исҳоқ ва фарзанди ӯ (а) Яъқуб (а)-ро ба Иброҳим (а) башорат доданд, сипас (ишора ба шаҳри Саддум карда) гуфтанд, ки мо аҳли ин деҳаро ҳалоккунанда ҳастем, зеро онҳо бисёр ситамгоранд. Барои муфассалан пайдо кардани маълумот дар бораи достони Лут (а) ба сураҳои «Худ (а)» ва «Ҳиҷр» муроҷъат шавад. Вақто ки Иброҳим (а) аз фариштагон шунид, ки шаҳре, ки қиянаш Лут (а) дар он ҷо зиндагонӣ дорад, ба офат гирифтор мешавад, ба фариштагон савол дода...

قَالَ إِنِّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ

إِلَّا أَمْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿١٢﴾

Қола инна фӣҳа Лут^о. Қолу наҳну аъламу би ман фӣҳа. Ла нунаҷқияннаҳу ва аҳлаҳу илламраатаҳу канат мина-л-ғобирин. 32.

32. Иброҳим гуфт: «Ҳаройина, Лут дар он ҷост ку!?». Гуфтанд: «Мо донотарем ба ҳар касе, ки дар он ҷост, албатта, ўро ва аҳли ўро ҳалос кунем, магар зани вайро, ки аз боқимондагон бошад».

Ба андешае, ки шаҳри Саддум аз беҳу бун нест мешавад, Иброҳим (а) ба фариштагон гуфт, ки он ҷо Лут ҳаст-ку? Фариштагон ба саволи Иброҳим (а) посух доданд, ки дар он шаҳр, ки ҳаст, ки нест, бисёр хуб медонем. Аз он ҷумла медонем, ки пайғамбари Аллоҳ Лут (а) дар онҷост, албатта, мо Лут (а) ва аҳли аёлашро ба ғайри ҳамсараш, наҷот медиҳем. Зеро ҳамсари Лут (а) онҳоро маҳкум намекунад, балки бо ҷинояткорон ҳамкорӣ дорад, ҳоло ӯ бояд аз ҷумлаи ҳалокшудагон бошад. Чун суҳбати фариштагон бо Иброҳим (а) ба охир расид, фиристодашудаҳои Худованд ба сӯи Лут (а) равон шуданд.

Хулоса, саволи Иброҳим (а) саволи эътирозӣ нест, зеро анбиё (а) он миқдореро аз илми ғайб медонанд, ки Худованд ба онҳо дононда бошад.

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا
تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا أُمَّرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ

الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾

**Ва ламмā ан чāат русулунā Лутāн сйа бихим ва зōқа
бихим заръа-в ва қолу лā тахаф ва лā таҳзан. Иннā
мунаҷҷука ва аҳлака илламаратака кāнат мина-л
ғобирин. 33.**

**33. Ва вақте ки фиристодагони Мо пеши Лут омаданд, ба сабаби
омадани онҳо андӯҳгин ва барои онҳо дилтанг шуд,
фиристодагон гуфтанд: «Матарс ва андӯҳ махӯр, ҳаройина, Мо
наҷотдиҳандаи ту ва аҳли туем ба гайр аз зани ту, ки аз
боқимондагон бошад!».**

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки вақте фиристодагон (фариштагон)-и Мо ба назди Лут (а) омаданд, ӯ (а) ҳайрон шуд. Яъне чун Лут (а) он фариштагонро дид, гумон бурд, ки онҳо инсонанд. Онҳо навҷавону хушрӯ буданд, Лут (а) аз одати бади қавми худ бохабар буд, андеша кард, ки мабодо беодобиро барои онҳо раво бинанду назди меҳмонҳои худ шарманда шавад.

Хулоса, бо дидани онҳо ғамгину дилтанг шуд. Чун меҳмон (фаришта)-ҳо вазъияти Лут (а)-ро мушоҳида карданд, ба ӯ (а) гуфтанд, ки эй Лут! Натарс ва барои мо андӯҳгин ҳам мабош. Онҳо наметавонанд бар мо даст ёфта, ба мақсади худ бирасанд. Аз он азобе, ки бар сари онҳо омаданист, мо туро ва аҳли хонаводаатро наҷот хоҳем дод. Магар ҳамсарат, ки ба онҳо ҳамкорӣ дорад. Ӯ ҳамсари ту ҳам, бошад, ўро ҳалок хоҳем кард. Он чи фариштагон назди Иброҳим (а) гуфта буданд, назди Лут (а) низ ҳамонро гуфтанд.

Барои маълумоти бештар ба ояти 77-уми сураи «Худ (а)» муроҷиъат шавад. Сипас фариштагон сухани худро давом дода гуфтанд:

إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا

يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

**Иннā мунзилуна ѓалā аҳли ҳāзиҳи-л қаряти ричза-м
мина-с-самāи би мā кāну яфсукун. 34.**

**34. Ҳаройина, мо бар аҳли ин деҳа ба сабаби он, ки бадкорӣ
мекарданд, уқубатеро аз Осмон фурудорандаем.**

Сипас, фариштагон аз сарнавишти ин қавми нанголуд ба Лут (а) гуфтанд, ки мо бар сари мардуми ин шаҳр ба хоити фиску фасодашон дар муддати начандон дур аз осмон азоби сахтеро фуруд овардани ҳастем.

Хулоса, мувофиқи амалашон ба болои он ҷинойткорҳо ва деҳаҳои тобеи онҳо чунон азобе, ки собиқа надошт, фуруд оварда шуд.

**Лутфи ҳаққ бо ту муросоҳо кунād,
3-он, ки аз ҳад бигзарад, расво кунād.
Он Худованде, ки ҳангоми саҳар
Кард қавми Лутро зеру забар.**

(Амтор)

Аммо аз онҳо, чуноне ки ояти зер ишора дорад, барои шахсоне, ки қаблан он шаҳру деҳотро дида буданд, нишонаи ҳайратангезе то ҳол боқӣ мондааст.

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

**Ва лақа-т-таракнā минҳā āятāм баййината-л ли қавми-й
яъқилун. 35.**

**35. Ва ҳаройина, аз (дар) он деҳа барои гурӯҳе, ки (бо хирад)
дармеёбанд, нишонаи ошкор гузоштем.**

Дар ин оят низ Худованд фармудааст, ки ба ростӣ барои гурӯҳ (мардум)-е, ки чизеро бинанд дар фикру андеша фуру мераванд, аз сарнавишти қавми Лут (а) нишонаҳои ошкоре боқӣ гузоштем. Тибқи мазмуни ояти мазкур шаҳри Саддум дар роҳгузари мардуми Ҳиҷоз (Мадина) қарор дорад, ки мувофиқи эзоҳи ояти 76-уми сураи «Ҳиҷр» ва ояти 137-138-уми сураи «Соффот», онҳо аз канори он шаҳр мегузаштанд ва он нишонаҳои ошкорро медиданд, монанди анбӯҳи сангҳо, табдил шудани макони онҳо ба баҳри мурдаи бадбӯй, ки дар он ҳеҷ мавҷуди зинда нест ва ғайра. Ин аст нишонаҳои ошкоре, ки аз он қавми нанголуд боқӣ мондааст. Дар ояти 84-уми сураи «Аъроф» ва ояти 82-юми сураи «Ҳуд» омадааст, ки дар аввал зилзилаи шадиде шаҳрҳои онҳоро ларзонду зеру забар кард, сипас аз осмон болои онҳо

бороне аз санғо чунон борид, ки ҳама хонаву қасрҳои боқимондашон зери санғо монд.

Оятҳои зер достони Шуъайб (а)-ро пай мегиранд:

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَتَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ

الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

**Ва илā Мадяна ахōхум Шуъайбан фа қōла йā қавм-
иъбудуллоҳа варчу-л явма-л-āхира ва лā таъъав фи-л-
арзи муфсидин. 36.**

**36. Ва ба сӯи Мадян бародарашон Шуъайбро фиристодем, пас
гуфт: «Эй қавми ман, ибодати Худо кунед ва рӯзи бозпасинро
умедвор бошед ва ҳар сӯ дар Замин фасодкор шуда фасод
макунед!»**

Баъди достони Лут ва қавми ӯ (а) дар ояти таҳти назар сухан аз достони Шуъайб (а) ба миён омадааст. Ногуфта намонад, ки тибқи баъзе аз оятҳои, ки дар дигар сураҳо қиссаи Шуъайб (а)-ро баён мекунанд, мардуми шаҳри Мадян ба Худо ва Расули ӯ (а) имон надоштанд. Дар муъомила ҳамдигарро фиреб дода, бо ҳар роҳ аз тарозу ва ченакҳо мезаданд ва роҳзанӣ ҳам мекарданд ва ғайра. Ҳоло Худованд дар ин оят аз корнамоиҳои Шуъайб (а) хабар додааст, ки вақто ки мо ба сӯи шаҳри Мадян бародарашон Шуъайб (а)-ро фиристодем, ӯ (а) низ мисли дигар пайғамбарони Илоҳӣ он қавмро ба сӯи тавҳиду имони холис даъват кард ва дар аввал ба онҳо гуфт, ки эй қавми ман! Шумо Худои ягонаро бипарастед ва ба рӯзи бозпасин умедвор бошед, ки албатта он рӯз омаданист, аз амалҳои фасод даст бардоред, ин қадар дар рӯи замин дар қорҳои фасод саъй макунед, амалҳои анҷом диҳед, ки дар он рӯз (қиймат) шуморо аз азоби Ҳақ таъоло боз дошта тавонанд! Аммо он қавми саркаш насиҳатҳои Шуъайб (а)-ро қабул накарданд. Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثِيمٍ ﴿٣٧﴾

**Фа каззабуҳу фа аҳазатҳуму-р-раҷфату фа асбаҳу фи
дāриҳим қāшимин. 37.**

**37. Пас, ӯро дурӯғ пиндоштанд, пас, онҳоро зилзила даргирифт ва
бомдодон дар хонаҳои хеш мурда афтоданд.**

Ёдовар бояд шуд, ки достони аҳли Мадян дар сураҳои «Аъроф», «Худ» ва «Шуъаро» бо тафсил гузашт. Ҳоло дар ин оят қиссаи онҳо мухтасаран омада, Худованд аз оқибати бадкориҳои онҳо (аҳли Мадян), хабар дода гуфтааст, ки онҳо на ин ки насиҳатҳои дилсӯзонаи Шуъайб (а)-ро ғуш накарданд, балки дар мақоми мухолофат низ баромада, ӯ (а)-ро дурӯғгӯй ҳисобиданд. Чунин рафтор сабаб шуд, ки заминларзаи шадид онҳоро фаро гирифт ва бонги марғбори Ҷабраил (а) бар онҳо фуруд омад, дилҳояшонро аз ҷояшон барканд, онҳо бар асари ин ҳодисаҳо дар хонаҳои худ афтоданду мурданд.

Оятҳои зер аз ҳалоки қавми Од ва Самуд, хабар медиҳанд.

وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَّسْكِنِهِمْ وَزَيْنَ لَهُمْ

الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ

Ва Ёада-в ва Ҷамуд-а ва қа-т-табайяна лакум-м мим масакинихим. Ва зайяна лаҳуму-ш-шайтону аъмалаҳум фа саддаҳум ъани-с-сабили ва кану мустабсирин. 38.

38. Ва (қабилai) Од ва Самудро ҳалок кардем ва ҳаройина, баъзе масканҳои онҳо ба шумо равшан шудааст. Ва шайтон кирдорҳои онҳоро барои онҳо орошта сохта буд, пас, онҳоро аз роҳ боздошт, дар ҳоле ки онҳо бино буданд.

Дар ин оят Худованд хабар додааст, ки мо ду қабилa (Од ва Самуд)-ро ҳалок сохтем, шумо ин қабилaҳоро хуб мешиносед ва ин барои шумо ошқору маълум аст. Вақто ки ба тарафи Шому Яман сафар мекунед, гузари шумо ба шаҳри Ҳичр ё ба водии Аҳқоф меафтад ва вайронаҳои шаҳрҳои қавми Од ва Самудро бо чашми худ мебинед. Шумо аз мушоҳидаи ин вайронаҳо чаро ибрат намегиред? Онҳо ба шукӯҳу шавкат ва қувваву дунёдории худ, саҳт мағрур буданд, шайтон тавонист амалҳои нодурусти онҳоро дар назарашон зинат диҳад, то он ҷо, ки куфру нофармониҳои Худовандро дурусту зебо ҳисобиданд. Агарчи соҳиби андеша ва фаҳму идроки хуб буданду метавонистанд ҳақро аз ботил бишносанд, локин ин фурсатро ба кор набурданд, шайтон тавонист бо ҷилва додани корҳои нодуруст онҳоро аз роҳи ҳақ боздорад.

Хулоса, онҳо ба ҷое расиданд, ки дигар роҳе барои бозгашти онҳо боқӣ намонд, дар натиҷа офати Худованд, онҳоро чун ҷӯбҳои хушки бебору бар ба ҳалокат кашид.

Дар оятҳои баъдӣ аз чунин шахсони мутакаббиро гумроҳони роҳи ҳақ суҳан меравад.

وَقُرُونٌ وَفِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ

فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

Ва Қорӯна ва Фиръавна ва Ҳаман. Ва лақад ҷаъҳум-м Мӯса би-л-баййинати фастакбару фи-л арзи ва ма кану сабиқин. 39.

39. Ва (ҳалок кардем) Қорун ва Фиръавн ва Ҳомонро, ҳаройина, ба онҳо Мӯсо бо нишона (муъҷиза)-ҳои ошкор омада буд. Пас, дар рӯи Замин такаббур карданд ва (аз ҳукми Худо) пешгирандагон набуданд.

Дар ояти мазкур аз се нафар гарданкашони номдор, ки ба пайғамбари Аллоҳ Мӯсо (а) итоъат накарданд, суҳан ба миён омада, Худованд хабар додааст, ки Қорун ва Фиръавн ва Ҳомонро низ ҳалок кардем. Қорун як сарватманди мутакаббир буд, Фиръавн подшоҳи Миср соҳибқудрат ва барои фиреби мардум хеле илми шайтанатро омӯхта буд. Ҳомон вазиру ёрирасони Фиръавни золим буд.

Хулоса, ин се нафар тақя бар молу мулку мансаб карда, ба Мӯсо (а) ва ба муъҷизаҳои ошкори ӯ (а) бовар накарданд ва иршоди Пайғамбарии ӯ (а)-ро қабул надоштанд, ба нишондоди илоҳӣ гардан наниҳоданд. Илова бар ин, дар рӯи замин фасодкорӣ (кибру ғурур) карданд, хостанд, ки мардум қонуни сохтаи онҳоро ҳамчу қонуни асосӣ итоъат кунанд. Дар натиҷа, чун азоби Илоҳӣ ба суроғи онҳо омад, онҳо дигар натавонистанд онро пешгирӣ кунанд ё аз он фирор кунанду халос шаванд. Қорунро замин кашид, Фиръавну Ҳомонро об нобуд сохт.

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَّنْ

أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ

أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ

يُظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

Фа куллан ахазнā би зāмбиҳ. Фа минҳум-м ман арсалнā ʔалайҳи Ҳāсиба-в ва минҳум-м ман ахазатҳу-с-сайҳату ва минҳум-м ман хасафнā биҳи-л-арза ва минҳум-м ман аграқнā. Ва мā кāналлоҳу ли язлимаҳум ва лāкиң кāнӯ аңфусаҳум язлимун. 40.

40. Пас, ҳар якеро ба вуболи гуноҳаш гирифтор сохтем, пас, аз онҳо касе буд, ки ба вай боди сангбор фиристодем ва аз онҳо касе буд, ки ўро овози сахт гирифт ва аз онҳо касе буд, ки ўро дар Замин фуру бурдем ва аз онҳо касе буд, ки ғарқ сохтем. Ва ҳаргиз чунин набуд, ки Худо бар онҳо зулм карда бошад, валекин онҳо бар хештан ситам карданд.

Ҳар балое бар сари инсон меояд, ба сабаби гуноҳгории худ ўст. Худованд дар ин оят ба қавмҳое, ки дар оятҳои қаблӣ зикрашон гузашт, ишора карда, хабар додааст, ки мо ҳар яке аз онҳоро ба сабаби гуноҳе, ки доштанд (пайғамбаронро дурўғӯй шумориданд), мавриди муҷозоти Худ қарор додем. Барои ҳалоки баъзе аз онҳо шанбод (шамоли сангресадор)-ро фиристодем. Дар ояти 41-уми сураи «Зориёт» ва оятҳои 5-6-7-уми сураи «Ал-ҳокқаҳ» ва оятҳои 18-19-20-уми сураи «Қамар», ки дар бораи қавми Од маълумот додаанд, омадааст, ки Худованд барои ҳалоки қавми Од, Тунбоди шадидеро, ки ҳамроҳи худ сангресаҳоро дар ҳаво бардошта буд, болои онҳо муддати ҳафт шабу ҳашт рӯз ҳукмфармо сохт. Тунбод хонаҳояшонро дар ҳам кӯбид, ҷасадҳояшонро ҳамчун барги хазон ба ҳар тараф пароканда сохт. Баъзе аз он ситамгонро бонги марғбор фаро гирифт. Чунончи дар ояти 67-уми сураи «Худ» дар бораи қавми Самуд гуфта шудааст: «...**даргирифт ситамгаронро овози сахт, пас, субҳ карданд дар саройҳои худ, мурдаҳои ба рӯй афтада**».

Ишора ба Қоруни сарватманди мағрури мутакаббири бани Исроили ва ба тобеъони ў карда Худованд гуфтааст, ки баъзе аз онҳоро ба замин фуру бурдем, баъзе аз онҳоро (қавми Нӯҳ (а) бошад, ё Фиръавну Ҳомон ва тобеъони онҳо) ғарқ кардем. Барои маълумоти бештар ба ояти 81-уми сураи «Қасас» ва ба ояти 50-уми сураи «Бақара» ва ба ояти 120-уми сураи «Шуъаро» муроҷиъат шавад. Дар поёни ояти мазкур, барои таъкиди бештар

омадааст, ки ҳаргиз ба онҳо Худованд зулм накардааст, он азобе, ки бар сарашон фуруд омад, аксуламали корҳои худашон буд. Қабл аз он ки онҳоро ба азоб бикашем, барои ҳидояти онҳо пайғамбарони Худо фиристодем, китобҳои Хешро нозил кардем, аммо онҳо нафаҳмиданд бар худ ситам карданд, дар натиҷа гирифтори чунин азобҳои номдори таърихӣ шуданд.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ
اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا

يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

Маҷалу-л лазӯна-т-тахазу миң дӯниллāҳи авлийāа ка маҷали-л-ъанкабут-иттахазат байтā. Ва инна авҳана-л-буйӯти ла байту-л-ъанкабут. Лав кāну яъламун. 41.

41. Достони ононе ки ба ғайри Худо дӯстон гирифтанд, ҳамчун достони анкабут аст, ки хонаеро фаро гирифт. Агар медонистанд, ҳаройина, сусттарин хонаҳо хонаи анкабут аст.

Такаягоҳи ҳар инсоне агар дар ақида суст бошад, тоъату ибодати ӯ мисли тору хонаи анкабут аст. Дар оятҳои гузашта сарнавишти мушрикони ва золимони бедодгари худхоҳ баён шуд. Ҳоло дар ин оят амали афродеро, ки ғайри Худоро маъбуду дӯсти худ мегиранд, Худованд ба хонаи анкабут монанд карда гуфтааст, ки касоне, ки ғайри Худоро валӣ (дӯст) ва маъбуду худ мегиранд, ҳамчун анкабутанд, ки бо оби даҳон барои худ хонае месозад. Агар медонистанд, ки сусттарин хонаҳо хонаи анкабут аст ва ибодати ғайри Худо бар он монанд аст, ҳаргиз ғайри Худоро парастидиш намекарданд. Зеро парастидиши ғайри Худо, мисли тори анкабут соҳиби худро дифоъ карда наметавонад, ояти зер хушдори таҳдидомез аст барои мушрикони ғофил.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾

Инналлоҳа яъламу mā ядъӯна миң дӯнихи миң шайъ. Ва Ҳува-л-Ъазизу-л-Ҳаким. 42.

42. Ҳаройина, Худо ҳоли ҳар чизеро, ки ба ҷуз Вай (мушрикони) мепарастанд, чизи номуътабаре медонад. Ва Ёст голибу боҳикмат.

Агар инсон ошкоро мушрик аст ё махфӣ, ҳеҷ яке бар Худо пинҳон нест. Ончиро, ки онҳо (мушрикон) мепарастанду ҳоҷати худро аз он меҳоҳанд, Худованд ба ҳубӣ медонад. Худованд қодиру бо ҳикмат ва дар ҳама қор шикастнопазир аст. Аммо муҳлат додани мушрикону золимон ин ҳикмати Ёст. Ин на ба хоҳири он аст, ки аз аҳволи онҳо беҳабар аст, балки ин ба хоҳири он аст, ки шояд онҳо ба худ оянд ё ҳама ҳуҷҷатҳо барои онҳо тамошвад.

Хулоса, ҳарчи аз банда бошад, дар баробари Қудрату фармони Парвардигор чун тори анкабут аст.

Дар вақти нузули оятҳои Қуръонӣ барои ба маъно наздик кардани зеҳнҳои мардум Худованд оятмисол (зарбул масал)-хоро низ нозил мекард. Мушрикони Макка бо масҳара меғуфтанд, ки чӣ гуна мумкин аст, ки Павардигоре, ки Офарандаи Замину осмонҳост, аз пашшаву тортанак ва аз дигар ҳашаротҳо сухан гуяду масал бизанад?

Худованд Ояти зеро нозил кард ва дар он фармуд, ки...

وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

Ва тилка-л-амсәлу назрибуҳа ли-н-нас. Ва ма яъқилуҳа илла-л-ъалимун. 43.

43. Ва ин масалҳоро барои мардум баён мекунем ва онро намефаҳманд, магар донишмандон.

Барои посухи ингуна шахсони таъназананда Худованд дар ин оят гуфтааст, ки Мо ба ҳамин тариқ барои мардум зарбулмасалҳо мезанем, то онҳо бедор шаванд, локин ин масалҳоро ба ғайри шахсони олиму донишманд каси дигаре фаҳм карда наметавонад.

Хулоса, ин ва дигар зарбулмасалҳои қуръонӣ барои ба зеҳни мардум наздик кунонидани онҳӣ, ки аз фаҳми мардум дур шуда аст, баён мешаванд. Дигар ин ки аҳамият ва зарофати сухан дар бораи бузург, ё кӯчак будани масалшаванда мисли пашша, ё анкабут нест, балки як ҳодиса ба ҳодисаи дигар монанд сохта мешавад, то фаҳмидани маънои дурустии сухан ба шунаванда осонтар шавад. Мисол: ҳангоме ки сухан аз таъягоҳи сусту беасос меравад, онро ба тори анкабут монанд кардан айнаи фасоҳату балоғати сухан аст. Ингуна резакориҳои Қуръонро шахсоне, ки олиму боинсофанд, ҳуб дарк мекунанд. Имом Аҳмад ривоят кардааст, ки Ибни Аббос (р) гуфт: «Ман аз Расулаллоҳ (с) тақрибан ҳазор зарбулмасал аз худ кардаам, зеро одати Расулаллоҳ (с) чунин буд, ки барои маънои суханро ба фаҳми

шунаванда наздик сохтан бисёр аз зарбулмасалҳо истифода мекард». Валлоҳу аълам.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

Халақаллоҳу-с самāvāti ва-л-арза би-л-ҳаққ. Инна фи зāлика лā āята-л лил муъминин. 44.

44. Худованд осмонҳо ва Заминро бо тадбири дуруст офарид, ҳаройина, дар ин кор барои мусалмонон нишонаҳост.

Худованд дар ин оят қудрати беинтиҳои Худо баён кардааст, ки Худованд Зотест, ки тавонист осмонҳо ва замин ва он чиро, ки ниёзи махлуқот дар онҳост, бо адолат биёфарад, кӯмаки ҳеҷ кас барои Ӯ дар ин офариниш лозим набуд. Мавҷудоти офаридаи Худованд барои шахсони муъмин нишона ва далели равшани қудрат ва ягонагии Ӯ таъолост. Оре! Ботил ё беҳудакорӣ дар қори Худованд нест, ҳеҷ чизро Худованд беҳуда наофаридааст. Агар махлуқи кӯчакро биофарад ё барои зарбулмасал онро мисол орад, ин ҳам барои баёни ҳақиқат аст. Аммо кӯрдилон ин ҳақиқатро, ки мисли Офтоб равшан аст, дида наметавонанд, зидди пайғамбарони илоҳӣ ба ситезаву масхарабозӣ бармехезанд. Хулоса, инсони боимону боихлос бояд фикру андеша намояд ва яқинан бовар кунад, ки Зоте, ки осмонҳову Заминро халқ кардааст, пашшаву тортанакро низ халқ кардааст.

Ояти зер барои Расулаллоҳ (с) тасаллӣ аст.

أَتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ

عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

Утлу мā уҳия илайка мина-л-китāби ва ақими-с-салāҳ. Инна-с-салāта танҳā ъани-л-фаҳшāи ва-л-мункар. Ва ла зикруллоҳи акбар. Валлоҳу яъламу мā таснаъун. 45.

45. (Эй Муҳаммад), он чиро, ки ба сӯи ту аз Китоб ваҳй фиристода шудааст, бихон ва намозро барпо дор, ҳаройина, намоз аз қори беҳаёӣ ва аз феъли нописандида манъ мекунад ва ҳаройина, ёд қардани Худо аз ҳама чиз бузургтар аст ва Худо он чиро, ки (шумо) мекунад, медонад.

Баъди баёни бархурди номатлуби қавмҳои гузашта ба пайғамбарони Илоҳӣ, ба хотири тасаллии ҳабибаш (с) Худованд рӯи суханро ба Расулаллоҳ (с) гардонда, дар ин оят гуфтааст, ки эй Пайғамбар (с)! Он чиро, ки аз Китоб (Қуръон) ба сӯи ту ваҳй шудааст, бихон! Яъне чун Қуръон меҳонӣ, дар маънои оятҳои он тафаккуру тадаббуру андеша кун ва қалби худро бо нури тиловаташ равшан соз! Дар супориши дуввум Худованд ба Расулаллоҳ (с) фармуд, ки намозро барпой дор. Яъне ҳар кадом намозхоро дар вақтҳои ҳудашон, бо таври доимӣ бояд гузорид, зеро намоз инсонро аз корҳои фаҳш ва мункар боз медорад. Албатта, намоз намозе бошад, ки инсон аз тарси Худо бихонад, зеро аз Ибни Аббос (р) ривоят шудааст, ки Расулаллоҳ (с) чунин фармудаанд: **«Ҳар касеро намозаш аз фаҳшо ва мункар боз дошта натавонад, бо он намоз чуз дурӣ аз Худованд чизи дигаре дар худ наяфзудааст».**

Дар идомаи ояти мазкур Худованд гуфтааст, ки намоз зикри Худост, амале бузургтар аз зикри Худо (намоз) дигар дар дунё нест! Оре! Касе ин зикри бузург (намоз)-ро тарк мекунад, ба ҳар ҷазо муносиб аст. Дар асл ёди Худо мояи ҳаёт ва оромиши дилҳост. Зеро Худованд дар ояти 28-уми сураи «Раъд» фармудааст, ки огоҳ бошед, ёди Худо мояи итминони дилҳост. Акнун, ки нияти инсонҳо ва ҳузури қалби онҳо, чи намоз ва чи дар ҳама ибодатҳо, гуногун аст, дар ҷумлаи охири ояти мазкур Худованд фармудааст, ки Худо медонад, шумо чӣ кор мекунад. Ҳар амалеро дар пинҳонӣ ва ё ошкоро анҷом медиҳед ва ҳар нияте, ки дар дил доред ва ҳар сухане, ки дар забон ҷорӣ мекунад, Худованд медонад. Агар нек бошад подоши нек, агар бад бошад, ба шумо ҷазои бад хоҳад дод.

Фаҳшо: ошкоро иҷрои гуноҳро гӯянд.

Мункар: иҷрои гуноҳи бузург дар пинҳонӣ.

Барои беҳтар фаҳмидани калимаи «фаҳшо» ва «мункар» ба ояти 9-уми сураи «Наҳл» ва оятҳои 7-8-уми сураи «Зил-зол» муроҷиат шавад.

﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا ءَامَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾

✽ *Ва лā тучāдилӯ аҳла-л-китāби иллā биллати ҳия аҳсану илла-л-лазӯна ẓаламӯ минҳум. Ва қулӯ āманнā бил-лазӯи унзила илайнā ва унзила илайкум ва Илāхунā ва Илāхукум Вāҳиду-в ва наҳну лаҳу муслимун. 46.*

46. Ва бо аҳли Китоб, чуз бо он хислате, ки вай писандида бошад, муҷодала макунед, магар ба он касоне (муҷодала кунед), ки онҳо ситам карданд ва бигӯед: «Имон овардем ба он чӣ фуруд оварда шуд ба сӯйи мо ва ба он чӣ фуруд оварда шуд ба сӯйи шумо ва Худои мо ва Худои шумо як аст, мо Ёро фармонбардорем».

Шахсоне, ки меҳоҳанд ба аҳли китоб баҳсу муҷодала кунанд, бояд беҳтарин роҳро интиҳоб кунанду бо мизони ақлу фаросату дониш бо онҳо сухан гӯянд, зеро донишмандони Аҳли Китоб ҳадди ақал баҳше аз дастуроти анбиё (а) ва китобҳои осмониро шунидаанд ва барои бархурд бо муҳотаби худ омодагии мантиқӣ низ доранд. Ҳоло Худованд дар ин оят ба муъминон хитоб намудааст, ки эй муъминон! Вақто ки бо аҳли китоб (яҳуду насоро) дар баҳсу муҷодала мешавед, то ин ки онҳоро дар ақидаи худ қонё гардонед, бо нармӣ ва хислатҳои ҳамидае ки ба сабаби онҳо инсон сазовори подош мешавад, бархурд кунед, на бо тезию тундӣ ва на бо муъомилаи дағал. Яъне агар онҳо дар ҳолати муҷодала хушунат кунанд, нармӣ кунед. Агар бар шумо ҳашм гиранд, шумо таҳаммулро пеша кунед. Зеро боҳашму ғазаб, агар ба тарафи муқобил бархурд шавад, баҳсу ҷидол бесамар мемонад. Дар давоми оят, Худованд бо сурати истисно фармудааст, ки магар касоне аз онҳо муртакиби зулму ситам шаванд. Дар сурате ки Аҳли Китоб (яҳуду насоро) аз ҳад таҷовуз кунанд, дар чунин сурат дигар сабру таҳаммул кори савобе нест. Масалан, зулми онҳо ин аст, ки сифатҳои Пайғамбар (с)-ро аз китобҳои осмонӣ чун Таврот ва Инҷил аз мардум пинҳон нигоҳ доштанд. Ба баъзе фармонҳои илоҳӣ, ки бар хилофи манфиъатҳои онҳо буд, амал накарданд. Исо (а) ва Узайр (а)-ро фарзандони Худо хонданд. Ба ҷои баҳсу ҷидолу гуфтугӯҳои даҳонӣ алайҳи мусалмонҳо даст ба силоҳ бурданд ва ғайра. Дар охир барои таълими тарзи муҷодалаи аҳсан, ки барои ҳама мусалмонҳо метавонад як намуна ва пайрави хубе бошад, Худованд фармудааст, ки бигӯед мо ба тамоми он чӣ аз сӯйи Худо бар мо ва бар шумо нозил шудааст, имон дорем. Худои мо ва Худои шумо як аст, дар баробари Ё таслим ҳастем.

Намунаи муҷодалаи аҳсан аз Расулаллоҳ (с), дар ояти 78-уми сураи «Ёсин» чунин баён шудааст. Мункирони маъод дар муқобили Расулаллоҳ (с), устухонҳои пӯсидаи инсонро оварданд

ва бо кафи дастонашон молиданду хок гардонида ба Расулаллоҳ (с) гуфтанд, ки ту даъво дорӣ, ки онҳоро аз нав зинда мешаванд, чӣ касе метавонад ин устухонҳои пӯсидаро аз нав зинда кунад? Худованд ба Расули Худ (с) фармуд ба онҳоро бигӯ, ки ҳамонои Худое онҳоро зинда мекунад, ки рӯзи нахустин онҳоро аз нестӣ ба ҳастӣ овард, ҳамонои Худое, ки аз дарахти сабз барои шумо оташеро берун меорад.

Барои маълумоти бештар ба ояти 125-уми сураи «Наҳл» ва оятҳои 78-79-80-уми сураи «Ёсин» муроҷиат шавад. Дар охир ҳадисеро Байҳақӣ дар китоби «Шаъб» аз Ҷобир бини Абдуллоҳ ривоят кардааст, ки Расулаллоҳ (с) чунин фармудаанд: **«Аз Аҳли Китоб (яхуду насоро) чизеро напурсед, зеро онон ҳаргиз шуморо ҳидоят намеkunанд, дар ҳоле ки худ гумроҳ шудаанд. Пас, агар аз онҳоро чизеро савол кунед, ё ботилеро тасдиқ ё ҳақеро таъкиб кардаед. Ба Худо савганд, агар Мӯсо (а) зинда ва дар миёни шумо мебуд, барои ӯ раво набуд ҷуз ин ки аз ман пайравӣ кунад».**

Хулоса, бояд уммати Муҳаммадия китобҳои осмонии пеш аз Қуръон нозилшударо аз дидгоҳи Қуръон шиносанд. Валлоҳу аълам.

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ
يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ ۚ وَمَا تَجْحَدُ بِإِيْتِنَا إِلَّا

الْكُفْرُونَ ﴿٤٧﴾

Ва казъалика анзална илайка-л-китāб. Фа-л-лазйна атайнаҳуму-л-китāба юьминуна биҳ. Ва мин ҳаулаи ма-й юьмину биҳ. Ва ма яҷҳаду би айāтинā илла-л-кафйрун.47.

47. Ҳамчунин ба сӯи ту ин Китобро фуруд овардем. Пас, касоне, ки ба онҳоро Китоб додаем, ба он имон меоранд. Ва аз он (араб)-ҳо касе ҳаст, ки ба он имон меорад ва инкор намекунад оятҳои моро, магар кофирон.

Худованд барои тарбияи бандагони Худ аз рӯзе, ки инсонро халқ кард, китобҳо ё саҳифаҳои Худро нозил мекард ва барои ҳидояти мардум пайғамбарони Худро мефиристод. Он китобҳои нозилкардаи Илоҳӣ муддате чанд дар амал ҷорӣ мешуданд. Чун вазифаашон ба охир мерасид, дар ивази онҳоро Худованд китоби

дигареро аз назди Худ нозил мекард. Китоби баъд нозилшуда китоби қаблиро аксаран аз амал бозмедошт. Ҳоло Худованд ба Расулulloҳ (с) гуфтааст, ки ана ҳамин хел барои шумо низ Китоб (Қуръон)-ро нозил кардем, шумо аз силсилаи пайғамбарони мо ҳастед, ин Китоб (Қуръон) низ аз силсилаи китобҳои нозилкардаи мост. Пас, касоне, ки дар ҳақиқат китобҳои қаблиро китобҳои Илоҳӣ медонистанд ва ба онҳо ва ба пайғамбарони қаблӣ имон доштанд, ба ин Китоб (Қуръон) низ имон меоранд. (Монанди Абдуллоҳ Ибни Салом (р) ва Салмони форсӣ (р) ва дигар ёронашон.)

Дар идомаи оят ишора ба сӯйи мардуми Макка намуда, Худованд ба Расулаллоҳ (с) гуфт, ки аз ин гурӯҳ (мушрику кофир) ҳам касоне ҳастанд, ки ба Қуръон имон меоранд. Зеро оятҳои Моро ба ҷуз шахсони кофир дигар касе инкор намекунад. Аз мазмуни ҷузъи ояти мазкур маълум шуд, ки касе, ки оятҳои Қуръонро инкор мекунад, имон намеорад, ӯ кофир аст, хоҳ аз аҳли китоб ва хоҳ мушрик бошаду хоҳ аз дигар тоифа. Дар вақтҳои охир баъзе «устокорҳо» барои мусалмонҳои соддаро ба сӯйи дини насроният ва ба калисоҳо даъват кардан ояти қаблиро далел карда мегӯянд: «Дар Қуръон, дар ояти 46-уми сураи «Анкабут», Худованд гуфтааст, ки Худои мо ва Худои шумо як аст, чӣ фарқ дорад, ба калисо биёед. Мо ба шумо кӯмак мекунем». Бо ин тарз мардуми авомро аз роҳ мезананд, аммо давоми оятро то охир намехонанд, агар мехонданд, мефаҳмиданд, ки он касоне, ки оятҳои Қуръонро бовар намекунанд, кофиранд. Ин мусибати бузург аст. Сабаби ин мусибат дар он аст, ки мардум аз Қуръон дур шуданд намехонанд, хонанд ҳам, маъно ва мақсади оятҳоро намефаҳманд.

Бо омадани дини исломи Муҳаммадӣ (с) ҳама динҳо ботил гаштанд, Қуръон нозил шуд, ҳама китобҳои қаблӣ мансух гаштанд, яъне аз амал боздошта шуданд. Бояд ин ҳақиқатро ҳама инсонҳо эътироф кунанд, бахусус шахсе, ки ман мусалмонам мегӯяд, бидонад, вагарна ӯ гумроҳ аст.

Дар ояти зер далели ақлӣ оварда мешавад, ки дар ҳақиқат Қуръон китоби Илоҳист: Эй Пайғамбар (с)!...

وَمَا كُنْتُمْ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكُمْ إِذَا لَأَزْتَابَ

الْمُبْطُلُونَ

Ва ма кунта татлу миъ қаблиҳи миъ китāби-в ва ла тахуттуху би яминик. Изā-л лартāба-л-мубтилун. 48.

48. Ва пеш аз нузули Қуръон ту ҳеч китоберо намахондӣ ва ҳеч китоберо бо дасти ростии худ наменавиштӣ. (Агар чунин мешуд) он гоҳ ин бадкешон дар шак меафтоданд.

Ояти мазкур нишонаи ҳақ будани даъвати Расулаллоҳ (с)-ро баён намуда, Худованд ба Расули Худ (с) хитоб намуда аст, ки Ту қабл аз нузули Қуръон ҳаргиз набудӣ, ки китоберо хонда тавонӣ, зеро ту шахси уммӣ (нохонда) будӣ ва ҳамчунин ҳаргиз Ту бо дасти худ наметавонистӣ китоберо нависӣ! Ва агар Ту хондану навиштанро метавонистӣ, албатта, ботиландешон, ки дар садади ботил сохтани даъвати Ту ҳастанд, гирифтори шакку тардид шуда меғуфтанд, ки он чиро, ки барои мо меғӯяд, натиҷаи мутолиъаи он китобҳост, ки хондааст. Ў аз китобҳои пешин нусхабардорӣ ва ҷамъоварӣ карда меғӯяд, ки ин сухани Худост. Ту хондану навиштанро намедонӣ, пас бояд барои муҳолифон дигар ҷои шакку шубҳае боқӣ намонад. Агар Қуръон Каломи Раббонӣ набошад, чӣ гуна метавон бовар кард, ки шахсе, ки дарс нахонда ва мактабу устодеро надида, аз фикри худ чунон китобе нависад, ки ҳама мардуми ҷаҳонро ба имон даъват кунад ва тамоми махлуқоти Осмону Замин аз ҷамъу басти китобе ба монанди ин китоб оҷиз монанд? Ин китоб (Қуръон) ваҳйи осмонист, ки аз тарафи Парвардигор нозил шудааст. Оё инс ё чин ё ҳарду бо ин фасоҳату балоғате, ки Қуръон дорад, метавонанд китобе монанди он ҷамъоварӣ кунанд? Ҳаргиз!

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ

بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ

Бал ҳува айātум баййинātун фи судури-л-лазина уту-л-ъилм. Ва ма яҷҳаду би айātинā илла-з-зōлимун. 49.

49. Балки оятҳои Қуръон равшан ва дар синаҳои ононе ки онҳоро илм дода шуд, маҳфуз аст. Ва оятҳои Моро инкор намеkunанд, магар ситамгарон.

Ояти мазкур ба саволи қаблӣ посух буда, Худованд фармудааст, ки ҳаргиз мумкин нест, ки Қуръоне, ки каломи Аллоҳ аст, бофтаву тофтаи инсон бошад. Оятҳои он равшан ва дар синаҳои (ҳофизаҳои) касоне, ки ба онҳо илм дода шудааст, чӣ дар садри ислом ва чӣ баъд аз он, то ҳозир маҳфуз нигоҳ дошта

мешавад. Ин ду хусусияти Қуръон аст; аввал он, ки мӯъҷиза ва маънои оятҳои Ӯ чун Офтоб равшананд, дувум он ки оятҳои он дар синаҳои (ҳофизаҳои) мардум маҳфуз аст. Ҷоҳилтарини муъминҳо лоақал се ояте аз Қуръонро медонад. Аммо инкоркунандаи оятҳои Парвардигор фақат золимонанд, ки зулми худро аз ҳад мегузаронанд. Вақто ки золимон дар посухи оятҳои Қуръон лол мемонанд, масири эътирози худро дигар карда...

وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ ۖ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِندَ اللَّهِ

وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾

Ва қолу лавла унзила ъалайҳи айātu-м ми-р-Раббиҳ. Қул иннама-л айātu ъиндаллоҳи ва иннамā ана назѳру-м мубѳн. 50.

50. Ва гуфтанд: «Чаро фиристода нашуд бар ин Пайғамбар нишонаҳое аз ҷониби Парвардигори вай?». Бигӯ: «Ҷуз ин нест, ки нишонаҳо назди Худост ва ҷуз ин нест, ки ман тарсонандаи ошкорам».

Мушрикони Макка дар ботилкориҳои худ пофишорӣ карда, ҳозир набуданд дар баробари далелҳои мантиқии Қуръон таслим шаванд. Онҳо даст ба баҳонаҳои тозае заданду бо тамасхур гуфтанд, ки чаро бар ин пайғамбар муъҷизаҳо, чун муъҷизаҳои Мӯсо (а), ки яке аз онҳо асои ӯ (а) буд ва мисли шутури Солеҳ (а) ва моидаи Исо (а) нозил намешавад? Чаро ӯ бо муъҷизаҳои бузург, чун Мӯсо, Шуъайб, Худ, Нӯҳ (а) душманони худро нобуд намекунад? Дигар саволҳо... Дар идомаи ояти мазкур Худованд ба Пайғамбари Худ фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки овардани муъҷиза кори ман нест, ки шумо чизеро хостед, дар ҳол анҷом гирад. Ҳама муъҷизаҳо назди Худост. Ӯ медонад кадом вақт, дар кучо ва чӣ муъҷиза ва барои кадом қавм бо чӣ муносибат пайдо кунад. Ман барои шумо фақат як бимдиҳандаи ошкорам. Ин як посух барои мушрикон буд. Посухи дигар ин аст, ки...

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

А-ва лам якфиҳим аннā айнзалнā ъалайка-л-китāба ютлā ъалайҳим. Инна фӣ зāлика ла раҳмата-в ва зикрō ли қавми-й юьминун. 51.

51. Оё онҳоро, ин ки бар ту Китоб (Қуръон)-е фиристодем, ки бар онҳо хонда мешавад, кифоя накардааст? Ҳаройина, дар ин (Китоб) раҳмат ва пандест барои қавме ки бовар медоранд.

Оё барои онҳо (мушрикони) ин Китоби осмонӣ, ки муъҷизаи абадию ҷовидонист, шабу рӯз бар онҳо пайваста тиловат карда мешавад, кифоя нест? Аз ин зиёд боз чӣ меҳоҳанд? Онҳо, ки бо дидани чунин муъҷиза имон намеоранд, оё бо овардани муъҷизаҳое монанди муъҷизаҳои Мӯсо (а) ва дигар анбиё (а) имон меовардаанд? Ҳаргиз бо дидани ину он муъҷизаҳо имон намеоранд. Дар охир барои таъкиди бештар омадааст, ки ин китоб муъҷизаи ҳамешагист ва дар ҳар даври замону макон ба кор меояд. Қуръон барои қавме, ки ба он ва ба он чи ту аз назди Парвардигори худ овардай, имон меоваранд, дар дунёву охират раҳмату панди бузург аст. Касе, ки меҳоҳад баҳрааманд шавад, бояд дар раъс (аввал) имон дошта бошад. Касоне, ки имон надоранд, Қуръони карим дар наздашон бошад ҳам, боз меҳоҳанд муъҷизаи дигаре аз тарафи Парвардигор ояд. Дар ояти зер барои чунин шахсон ба Пайғамбар (с) амр шудааст, ки...

قُلْ كَفَىٰ بِاللّٰهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ

الْخٰسِرُونَ ﴿٥٢﴾

Қул кафā биллāҳи байнӣ ва байнакум шаҳидā. Яъламу мā фи-с самāвāти ва-л-арз. Ва-л-лазӯна āманӯ би-л-бāтили ва кафарӯ биллāҳи улāика ҳуму-л-хосирун. 52.

52. Бигӯ: «Миёни ману шумо гувоҳии Худо бас аст. Он чиро, ки дар осмонҳо ва Замин ҳаст, медонад. Ва ононе ки ба ботил (ноҳақ) имон оварданд ва ба Худо кофир шуданд, зиёнкоранд».

Ҳар муддаъӣ ба шохид ниёз, дорад, Худованд ба Ҳабиби Худ (с) фармуд, ки эй Муҳаммад! Барои тасдиқи сухани худ чунон гувоҳе биёр, ки дигар онҳо инкор карда натавонанд. Ба онҳо (мушрикони) бигӯ, ки ҳамин бас, ки Худованд миёни ману шумо

гувоҳ аст. Худое гувоҳи ман аст, ки тамоми он чӣ дар осмонҳо ва Замин ҳаст, медонад. Оё мумкин аст, Худованд муъҷизаеро чун Қуръон дар ихтиёри шахси дурӯғгӯй (наъзу биллоҳ) бигзорад? Худованд Қуръонро дар ихтиёри ман қарор додааст, оё ҳамин қадар шоҳидии Худованд, ба дурустии кори ман кифоя нест? Ман чӣ касам ва шумо чӣ касед, Худованд хуб медонад.

Барои дарёфти маълумоти бештари ин ҷузъи оят ба ояти 40-уми сураи «Аҳзоб» ва ба ояти 29-уми сураи «Фатҳ» муроҷиъат шавад. Дар ҷумлаи охири ояти мазкур ҳамчун ҳушдор ва таҳдид барои мушрикони Худованд фармудааст, ки касоне, ки ба ботил имон овардаанд ба Аллоҳ кофир (бутпараст) шудаанд, аз ҳама тараф зиёндагонанд. Оё аз ин дида зиёне ҳаст, ки инсон тамоми қувва ва нерӯи ҷисмонӣ ва имконоти иҷтимоӣ ва фардии худро дар таблиғ ва ривоҷи оини бутпарастӣ сарф кунад? Албатта нест!

Барои дурусттар фаҳмидани калимаи «Хусрон» ба ояти 22-юми сураи «Худ» ва ба ояти 5-уми сураи «Намл» ва ба ояти 103-юми сураи «Қаҳф» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لِّجَاءِهِمْ أَلْعَذَابِ

وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

Ва ястаъҷилунака би-л-ъазāб. Ва лав лā аҷалу-м мусамма-л лаҷāаҳуму-л-ъазāбу ва ла яътияннаҳум бағтата-в ва ҳум лā яшъурун. 53.

53. Ва бо иштоб аз ту омадани азобро металабанд ва агар муҳлати муъайян (барои онҳо) намебуд, албатта, ба онҳо азоб меомад. Ва ҳаройина, ба онҳо ногаҳон азоб биёяд ва онҳо беҳабар бошанд.

Дар оятҳои қаблӣ гузашт, ки мушрикони дар баробари даъвати Расулаллоҳ (с) баҳонаҷӯи карда, меғуфтанд, ки чаро муъҷизае намеорад? Посух ба онҳо дода шуд, ки Китоби осмонӣ (Қуръон) бартарин муъҷиза аст. Дигар меғуфтанд, ки чӣ касе ба ҳақ будани пайғамбарии ӯ шоҳидӣ медиҳад? Қуръон посух дод, ки Худованде, ки Холиқи осмонҳо ва Замин аст, аз ҳама чиз огоҳ аст, ба Пайғамбарии ӯ шоҳидӣ додааст. (Ниг. ба ояти 29-уми сураи «Фатҳ»).

Ҳоло дар ояти мавриди назар ба севумин баҳонаҷӯиҳои онҳо ишора шуда, Худованд хабар додааст, ки вақто ки ту онҳоро аз

азоби ваъдашудаи илоҳӣ метарсонӣ, то онҳо ҳидоят шаванд, аз рӯйи истеҳзо аз ту металабанду меғӯянд, ки меғӯи азоби илоҳӣ ҳаққасту рост агар чунин бошад, пас, чаро ба суроғи мо, намеояд?! Суханҳои оид ба азоб гуфтаи ту як масҳара аст. Дар посух ба онҳо Худованд гуфтааст, ки агар миоди муъайян (рӯзи қиёмат) даркор намебуд, дар ивази ин масҳарабозиҳояшон бо таври очил азоби Мо нозил мешуду онҳоро ба коми худ фурӯ мебурд. Локин азоби мо (марг, ё қиёмат) нохост ғофилгирона, дар вақте ба онҳо мерасад, ки онҳо саргарми айшу нӯшу маъишатанд. Он дар вақти муайянкарда меояд, дигар онҳо ҳеҷ коре карда наметавонанд.

Хулоса, ба таъхиру ба вақти муайяншуда мавқуф гузоштани ҷазои мушрикони ҳикматест аз ҳикматҳои Парвардигор. Агар кофирон бо масҳара, ё ҷиддӣ талаб кунанд ҳам, азобе, ки барои онҳо муайян шудааст, дар вақти худ меояд. Локин таърих нишон додааст, ки то омадани азоб, бисёре аз чунин шахсон ба имон мушарраф шудаанд, ё аз пушту камари онҳо фарзандони муъмину мусалмон ба дунё омаданд. Ин таъхиргузорӣ боз дигар ҳикматҳо дорад, ки Худованд онҳоро ҳудаш медонад.

Хулосаи дигар, кофирон бо шитоб азобро талаб мекунанд аммо он дар ҳол намеояд, ин нишонаи он нест, ки азоб дар тақдирашон навишта нашудааст, балки ҳаст лекин дар вақти муайян.

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ

Ястаъҷилунака би-л ъазоби ва инна Ҷаҳаннама ла муҳитатум би-л кәфирин. 54.

54. Аз ту шитоби азоб омаданро талаб мекунанд ва ҳаройина, Дӯзах кофиронро дарбаргирандааст.

Ҳоли шахсони кофир аҷиб аст. Онҳо намедонанд, ки кофир будан худ азоб аст. Боз аз Пайғамбар (с) талаб мекунанд, ки агар барои мо дар дунё азобе муайян бошад, онро тезтар бар сари мо биёр. Ҳол он ки Ҷаҳаннам онҳоро дар ҳамин дунё ихота дорад. Агар азоби дунявӣ ба таъхир афтад мумкин, аммо азоби охират, сад дар сад, қатъӣ онҳоро фаро мегирад. Онҳо ҳудашон барои худ дар ин дунё Ҷаҳаннамро фароҳам кардаанду сӯхта истодаанд, аммо намедонанд. Оё ин қадар ҷангандозӣ, хунрезӣ, ноамнӣ, нооромӣ, зулму ситам, бедодгарӣ ин қадар ҳавову ҳавасҳо, саркашиҳо, барои онҳо Ҷаҳаннам нест?

Барои маълумоти бештар ба ояти 5-6-7-уми сураи «Такосур» муроҷиъат шавад. Бе шакку шубҳа, рӯзе меояд, ки:

يَوْمَ يَغْشَاهُمْ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

Явма ягшāхуму-л-ъазāбу миñ фавқиҳим ва миñ таҳти арҷулиҳим ва яқулу зуқу mā кунтум таъмалун. 55.

55. Рӯзе ки азоб онҳоро аз боло ва аз зери пойҳои онҳо фаро гирад, (Худо) бигӯяд: «Чазои он чиро, ки мекардед, бичашед!».

Вақто ки аз Расулаллоҳ (с) кофирону мушрикон азоби Ҷаҳаннамро мешуниданд, он суҳанҳоро ба боди масҳара мегирифтанду бовар намекарданд, дар ояти зери назар, барои тасдиқи ояти қаблӣ, ҳамчун таъкид Худованд гуфтааст, ки рӯзе, ки азоби Ҷаҳаннам онҳоро аз ҳама ҷиҳат, ихота мекунаду зери тасарруфи худ қарор медиҳад, Худованди Субҳон ё баъзе фариштагони Вай, ки маъмур ба ин коранд, аз рӯйи таҳдид ба онҳо мегӯяд, ки бичашед чазои куфру гуноҳоро, ки дар дунё анҷом медодед. Бидонед, ки аз азоби Мо ба ҳеҷ ҷое фирор карда наметавонед! Ба мусалмононе, ки зери азобу шиканҷаи кофирон сабр карда, имони худро аз даст надодаанд, Худованд дар он рӯз чунин хитоб мекунад.

يَعْبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِنِّي فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

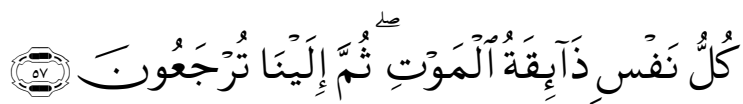
Йā ъибāдия-л-лазўна āманў инна арзў вāсиъатун фа иййāя фаъбудун.56.

56. Эй бандагони имоновардаи Ман, ҳаройина, Замини Ман кушод аст. Пас, ҳос Маро ибодат кунед!

Худованд дар ин оят касонеро, ки ба хоҳири имону дину диёнат ва ақидаи саҳеҳ аз тарафи душман азобу шиканҷа диданд, қадр карда, ба онҳо хитоб карда, гуфтааст, ки эй касоне, ки ба Ман имон овардед! Замини Ман васеъ аст, дар кучое, ки набошед, танҳо Маро ибодат кунед. Бисёре аз муфасссирон ақида бар он доранд, ки ин оят дар бораи муъминоне, ки дар садри Ислом дар Макка ададашон кам буду таҳти фишори мушрикон қарор доштанд, то он ҷое ки наметавонистанд вазифаҳои исломии худро адо кунанд, нозил шуду вазифаи онҳоро дар баробари он мушкилоте, ки доштанд, баён кард. Яъне Худованд ба чунин шахсон фармуд, ки дар чунин сурат ба ҷое ҳиҷрат кунед, ки то битвонед ошкоро дар он ҷо маро ибодат кунед. Дуруст аст, ки даст

доштани ватан ва алоқа ба он вазифаи ҳар инсон аст ва баъзан меғоянд, ки ҳубби ватан аз имон аст, дуруст, вале масъалаи муҳимме, агар пеш ояд, чуноне ки гузашт, ҷилои ватан лозим меояд, зеро Худованд инсу ҷинро барои ибодат халқ кардааст. Мусалмон бояд Худопараст бошад.

Хулоса, чун ҳиҷрати аввал ба поён расид, бори дигар мусалмонон ба тарафи ҳабаш маҷбур ба ҳиҷрат шуданд. Агарчи аз молу мулк, ватан, хешу табор, аҳлу аёл ҷудо шудан барои онҳо бисёр масъалаи вазнин буд, илова бар ин ҳафви аз даст рафтани ҷон ҳам пайдо шуд. Аз ин сабаб Худованд дар оятҳои зер фармуд, ки...

Кулли нафсин ẓайқату-л-мавт. Ёумма илайнā турчаъун.57.

57. Ҳар шахс чашандаи марг аст ва боз ба сӯи Мо бозгардонида мешавад.

Мурдан ҳақ аст. Барои ҳеҷ кас ин ҷаҳон дори бақо нест. Баъзе зудтар, баъзе дертар бояд аз ин дунёи фонӣ ба сӯи дунёи боқӣ сафар кунанд. Роҳи аз марг гурехтан ё раҳо ёфтан барои инсон вучуд надорад. Табиъист, ки баъзе дар ҳолати имондорӣ, баъзе дар ҳолати куфр, баъзе дар имтиҳоноти Илоҳӣ сабр накарда, дар ҳолати муртад шудан, баъзе ба ҳолати мунофиқӣ, баъзе дар ҳолати бадкорӣ алайҳи дини Худо ва алайҳи муъмину мусалмонҳо, баъзе дар ҳолати ривочу равнақ додани дини Ислом, баъзе барои дини худро ҳимоя кардан дар дорулҳиҷрат, баъзе дар диёри ширк, баъзе дар диёри муъминҳо аз дунё чашм мепаӯшад.

Хулоса, дар ҳар куҷое, ки инсон бошад, шароби маргро менӯшад.

Адибе ҳуб гуфтааст.

**Ҷаҳон ҷому фалак соқӣ, аҷал май,
Халоиқ боданӯши ҷуръа аз вай.
Халосӣ нест асло ҳеҷ касро,
Аз ин ҷому аз ин соқӣ, аз ин май.**

Дар идомаи ояти мазкур Худованд гуфтааст, ки дар куҷое, ки набошад, ҳар нафаскашанда чашандаи марг аст ва ҳамаи шумо хоҳ бад, хоҳ нек, басӯи ман бозгардонида мешавад; подоши ҳамаи шумо назди Ман аст.

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرَى مِنْ

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعَمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾

Ва-л лазӯна āману ва ʔамилу-с-солиҳати ла нубаввианнаҳум-м мина-л-Ҷаннати гурафан таҷри мин таҳтиҳа-л-анҳару ҳолидин фиҳа. Ниъма аҷру-л ʔамилӣн.58.

58. Ва ононе ки имон оварданд ва корҳои шоиста карданд, албатта, онҳоро аз Биҳишт ба маҳал (қаср)-ҳои баланде, ки зери он ҷӯйҳо мераванд, ҷой диҳем, онҳо он ҷо ҷовидон бошанд. Ҷӣ нек аст музди ин амалкунандагон,

Инсон дар кучое, ки набошад, хоҳ дар ватан, хоҳ дар ҳиҷрат, чуноне ки гузашт, чашандаи марг аст. Ҳоло ояти мазкур муъминонеро, ки зери фишори мушрикону кофирон қарор доштаанд ва наметавонистанд ибодати Худовандро ба ҷой оранд, тағриб ба ҳиҷрат кардааст, то ба ҷое бираванд, ки битавонанд Худоро ибодат кунанд. Вақто ки вазифаи инсон ин аст, ки дар ҳама ҳолат бояд аз ибодати Парвардигор даст накашад, Худованд дар ин оят хабар додааст, ки Мо барои касоне, ки ба Аллоҳ ва ба Пайғамбар (с) имон оварданд ва бо гуфтани калимаи имон кифоя накарда, балки дар баробари имони худ амалҳои шоистаеро, ки ба иҷрои онҳо шаръан маъмуру мукаллафанд, иҷро кардаанд, ғурфа (мартабаҳои олимақоми аз Биҳишт)-ро, ки аз зери қасру дарахтони онҳо наҳрҳо ҷорианд, омода кардаем. Онҳо дар қасру кӯшкҳо ба таври ҷовидонӣ боқӣ мемонанд, ҳаргиз тӯфони марг болои онҳо намевазад, таҳдиду зӯроварӣ дар он ҷо барои онҳо нест. Дар поёни оят ба неъматҳои Биҳишт, чунин ишора шудааст, ки чи хубаст ин подошу аҷри амале, ки барои чунин шахсон дода мешавад. Онҳо касоне ҳастанд, ки тамоми тоъату ибодати худро барои ризои Аллоҳ анҷом додаанд. Дар мазмуни ҳадиси шариф бо ривояти Абӯҳотам ва дар охир аз Абӯмолики Ашъарӣ (р) омадааст, ки Расулаллоҳ (с) чунин гуфтанд: **«Дар Биҳишт ғурфаҳост, онҳо он қадар шаффофанд, ки аз берун дарун ва аз дарун беруни онҳо дида мешавад»**. Касе аз ҳозирин бархост гуфт: «Ё Расулаллоҳ (с)! Ин ғурфаҳо азони кист?». Дар посух, Расулаллоҳ (с) чунин гуфтанд: **“Ин ғурфаҳо барои касонест, ки итъоми таъом (гуруснагонро сер) карданд, сухани худро покиза намуданд, бар намозу рӯза пойбанд шуданд ва дар шаб, дар**

ҳоле ки мардум дар хоб буданд, барои Худо намозҳо хонданд.” Дигар сифати шахсони номбурда ин аст, ки...

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

Ал- лази́на саба́ру ва ъала́ Раббихи́м ятаваккалу́н. 59.

59. ононе ки сабр карданд ва бар Парвардигори худ таваккул карданд.

Ояти мазкур маънои ояти қаблиро такмил бахшида, сифати асосии муъминоне, ки дар баробари имондориашон амалҳои шоистаро иҷро карданд, баён кардааст. Худованд дар ин оят фармудааст, ки касонero дар ғурфаҳои Биҳишт ҷой медиҳем, ки онҳо дар душвориҳо ва дар иҷрои вазифаҳои шаръӣ ва дар озори мушрикони сабр карданд ва ба хотири ошкоро воҷиботи дини худро анҷом додан ҳиҷрат карданд ва дар ҳама кор ба Худованд таваккал кардаанд. Оре! Шахсоне соҳиби ғурфаҳои Биҳишт мешаванд, ки ба хотири дини худро нигоҳ доштан дар ҳолати ногувор аз зан, фарзанд, хешу табор, хонаву кошонаву ватан ҷудо шуда ҳиҷрат карданд ва дар мушкилиҳо сабр карданд. Талхҳои ғарибӣ ва саҳтиҳои онро чашиданду сабр карданд. Барои ҳифзи имони худ, озори душманонро, то дар бадан ҷон доштан чашиданду сабр карданд. Дар роҳи ҷиҳоди акбару асғар ба навъҳои мушкilot рӯ ба рӯ шуданду сабр карданд. Ба ғайр аз Худо бар молу ҳол ва бар дигар чиз эътимоду така накарданд.

Хулоса, ин роҳи пурнишебу фарозро тай карданд ва ин ифтихори бузургро ба даст оварданд ва дар натиҷа соҳиби ғурфаҳои Биҳишти анбарсиришт шуданд. Барои пурра фаҳмидани маънои калимаи «таваккал» ба сураи «Иброҳим», ояти 12-ум ва барои калимаи «сабр» ба сураи «Вал-Аср» муроҷиъат шавад. Табиъист, ки шахсе, ки иродаи ҳиҷратро дорад, бояд тайёрии ризку рӯзии худро бинад ва дар фикри он шавад, ки дар дорулғурбат ризку рӯзиро аз кучо пайдо кардан мумкин? Худованд дар ояти зер ин масъаларо чунин баён кардааст.

وَكَايْنِ مِّنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ

الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

**Ва ка-аййи-м миъ дăббати-л лă таҳмилу ризқаҳаллоҳу
ярзукуҳа ва иййākум. Ва Ҳува-с Самӣъу-л-Ъалӣм. 60.**

**60. Ва басо ҷонвароне ҳастанд, ки рӯзии худро бардошта
наметавонанд. Худованд ўро ва шуморо рӯзӣ медиҳад ва Ў
шунавову доност.**

Вақто ки тарғиб ба ҳиҷрат шуд, шояд касоне пайдо шуданд, ки бо забони ҳол гуфтанд, ки агар аз шаҳру диёрамон ҳиҷрат кунем, чӣ касе ба мо ризқу рӯзӣ медиҳад? Ҷавоби чунин саволи эҳтимолиро Худованд хабар дод, ки рӯзирасон танҳо Мо ҳастем, на шумо! Балки бисёр аз ҷонварон ҳастанд, ки ҳатто наметавонанд рӯзии худро ба дӯш бардоранд, онҳоро низ гурусна намегузорем, ба онҳо рӯзӣ медиҳем. Оре! Таҷрибаҳо нишон доданд, ки махлуқи бо шуморе аз махлуқоти Худованд чун инсон, занбӯри асал, мӯрча, муш, барои худ рӯзиро захира мекунад. Дигар ҳама махлуқот ҳамин рӯз ёфтагиашонро меҳӯрад, барои фардо таваккал бо Худо мекунад. Ҳаргиз онҳо ба лонаҳо ва ё ба мағораҳои худ ризқу рӯзӣ намекашонанд. Дар атроф ё дар нуқтаи дур ва ё наздик ё дар биёбонҳо, дарраҳо дар фарози кӯҳҳо, даруни баҳру дарёҳо миллионҳо махлуқот вучуд доранд, ки ҳама аз хони бедареги неъматҳои Худованд, ҳар рӯзи нав, ризқу рӯзии нав меҳӯранд. Инсон, ки нисбат ба онҳо барои ба даст овардани рӯзӣ бо ҳушу ақл тавонотар аст, чаро аз тарси наёфтани рӯзӣ ғам меҳӯрад ва чаро зиндагии нангину зиллату асоратро мепазираду тан медиҳад? Чаро ҳиҷрат намекунад, то битавонад мувофиқи ваъдаи Худованд ошкоро Худовандро ибодат кунад? Хулоса, рӯзидиҳандаи ҳама махлуқот Худост ва Ў шунавост, чӣ ошкоро сухан гӯяндӯ чи пинҳонӣ, ҳамаро мешунавад ва Ў таъоло доност, чизе аз доираи илми Ў пинҳон наместонад. Дар сабаби нузули ояти мазкур омадааст, ки вақте ояти мазкур нозил шуд, Расулаллоҳ (с) аз асҳоб хост ба Мадина ҳиҷрат кунанд, аммо баъзе аз асҳоб гуфтанд: «Мо дар он ҷо на хонаву дар дорем ва на замин ва на касе, ки ба мо обу нон диҳад». Дар он асно Худованди (азза ва ҷалла) ояти мазкурро нозил кард, ба онҳо хабар дод, ки ризқу рӯзӣ хос ба макони муайян нест, балки ризқу рӯзӣ барои ҳамаи махлуқот дар тамоми маконе, ки қарор доранд, ҳаст. Ҳатто ризқи муҳоҷирон дар дорулҳиҷрат бештару покизатар аст. Дар дигар ҳадис бо ривояти Имоми Аҳмад (р) аз Қубайса дар охир аз Абӯхурайра, омадааст: **«Сафар кунед, судманд мешавед, рӯза бидоред, тандуруст мешавед, ҷиҳод кунед, ганимат ба даст меоред».**

Дар оятҳои зер тасаввуроти мушрикони баён шудааст.

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّنْ خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

لِيَقُولَنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

Ва лаиъ саалтаҳум-м ман халақа-с самāvāti ва-л-арза ва сахҳара-ш-шамса ва-л-қамара ла яқулунналлоҳ. Фа анна юъфакун.61.

61. Ва агар онҳоро савол кунӣ: «Кист Он, ки осмонҳо ва Заминро офарид ва Хуршеду Моҳро ром гардонид?», албатта гӯянд: «Худованд». Пас, чӣ гуна (аз роҳи тавҳид) гардонида мешаванд?!

Дар Холиқ будани Парвардигор, ҳатто бутпарастони қаблӣ шак надоштанд. Онҳо дар ибодат мушрик буданду меғуфтанд: «Мо мустақиман лоиқ нестем бо Худованд иртибот пайдо кунем. Бинобарин, аз тариқи бутҳо робитаи худро бо Худованд барқарор мекунем». Ҳоло Худованд рӯйи суханро ба Расулаллоҳ (с) гардонида фармудааст, ки агар онҳо (мушрикони)-ро савол кунӣ, ки чӣ касе осмонҳо ва заминро офаридааст ва чӣ касе Хуршеду Моҳро барои манфиъати мардум мусахҳари фармони хеш гардонидааст? Онҳо бо инкори ин ҳақиқат қодир набуда, ҳама бо як забон ҳатман меғӯянд: «Аллоҳ». Во аҷабо, онҳо дар холиқият ба ваҳдонияти Аллоҳ таъолло иқроранд, аммо дар улуҳият (Худоро бе шарик парастидан) ба роҳи бутпарастӣ мераванд. Во аҷабо, баъди иқрору эътироф чӣ чиз онҳоро маҷбур мекарда бошад, ки аз роҳи тавҳид (Худоро якка доништан) боз мегарданд? Гӯё онҳо худ ҳеҷ тасмиму иродае надошта бошанд чӣ чиз онҳоро ба роҳи бутпарастӣ тела медиҳад?

Барои маълумоти бештар ба ояти 18-уми сураи «Юнус (а)», ба ояти 3-юми сураи «Зумар», ба ояти 75-уми сураи «Моида», ояти 30-юми сураи «Тавба», ояти 55-уми сураи «Рум», ояти 87-уми сураи «Зухруф», ояти 4-уми сураи «Мунофиқун» муроҷиъат шавад. Валлоҳу аълам. Ҳол он ки...

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَيَقْدِرُ لَهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ

عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾

Аллоҳу ябсуту-р ризқа ли ма-й яшъу мин ъибāдиҳи ва яқдиру лаҳ. Инналлоҳа би кулли шай-ин Ёалӣм. 62.

62. Худо рӯзиро барои ҳар кӣ хоҳад аз бандагони хеш, фарох мекунад ва барои ҳар кӣ хоҳад, танг месозад, Ҳаройина, Худо бар ҳар чиз доноист.

Сипас дар ояти мазкур барои таъкиди бештар, ки Худованд ҳам холиқасту ҳам розиқ изофа мегардад, ки Худованд рӯзиро барои ҳар касе аз бандагони Худ хоҳад, фарох мегардонад ва барои ҳар касе аз бандагони Худ хоҳад тангу маҳдуд мегардонад, ин ҳикмате аз ҳикматҳои Ёст.

Хулоса, ризку рӯзӣ ба яди Худост, на ба дасти инсонҳо ё бутҳо. Бояд бандагон бар Ё таваккал кунанд, зеро Худованд бар ҳама чиз олим аст. Илми Ё ҳама ҷоро ихота дорад, барои чӣ ризқи касеро кам ва ризқи касеро зиёд мекунад, Худованд бисёр хуб медонад.

وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ مِّن نَّزْلٍ مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِّن بَعْدِ

مَوْتِهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

**Ва лаин саалтаҳум-м ман-н-наззала мина-с-самъи маън
фа аҳйа биҳи-л-арза миъ баъди мавтиҳа ла
яқулунналлоҳ. Қули-л-ҳамду лиллаҳ. Бал аксарухум ла
яъқилун. 63.**

63. Ва агар онҳоро бипурсӣ: «Кист он, ки аз Осмон обро фуруд овард, пас, ба сабаби он Заминро баъд аз мурдани он зинда сохт?», албатта бигӯянд: «Худо». Бигӯ: «Ситоиш Худойрост». Балки бештарини онҳо ба ақл дарнамеёбанд.

Чуноне ки дар ояти қаблӣ гузашт, мушрикони бо эътиқоди ботиниашон Худовандро холиқ, яъне халқкунандаи осмонҳо ва Замин медонанд. Ҳамчунин ай Пайғамбар (с), агар аз онҳо савол кунӣ, ки чӣ касе аз осмон об (борон)-ро меборонад ва Заминро пас аз пажмурда шуданаш бори дигар зинда мегардонад? Ҳамаи онҳо бо як забон ҳатман эътироф карда мегӯянд: «Аллоҳ». Сипас, Худованд Пайғамбари Худ (с)-ро таълим додааст, ки вақте, мушрикони бар зидди худашон ба ин ҳақиқат эътироф мекунанд. Алҳамдулиллоҳ (ситоиш махсуси Худост) бигӯ! Яъне шукри Худо, ки ба ин ҳақиқат, ки об сарчашмаи ҳаёт ва моёи зиндагонии ҳама ҷонварон аст, мушрикони иқроркунанда гардонид, ки мегӯянд ин ҳама аз сӯи Худост.

Хулоса, Алҳамдулиллоҳ, ки онҳо ҳақиқатро бар зидди худашон эътироф мекунанд. Дар идомаи ояти мазкур Худованд

дар бораи чунин мушрикони гуфтааст, ки аксари онҳо дарк намекунаанд, ки гуфтугӯҳояшон бо кирдорҳояшон бо ҳам хилоф аст. Яъне онҳо ақл доранд, локин ақли худро кор намефармоянд, ки аз як сӯ ба тавҳиди холиқ будани Худованд эътироф мекунаанд ва аз сӯи дигар бутпарастӣ мекунанду мушрик мешаванд.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ

الْحَيَاةُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

Ва ма ҳазиҳи-л ҳайātu-д-дунйā иллā лаҳву-в ва лаъиб. Ва инна-д-дāра-л āхирата лаҳия-л-ҳаявāн. Лав кāну яъламун.64.

64. Ва нест зиндагонии ин дунё магар бозӣ ва беҳудагӣ ва агар медонистанд, ҳаройина, сарои охират сарои зиндагонӣ аст.

Дар ин оят чигунагии зиндагонии дунё бо зиндагонии ҷовидонаи сарои охират аз дидгоҳи инсон васеътар муқоиса шудааст. Худовнад дар як ҷумлаи кӯтоҳ, вале бисёр пурмаъно баён кардааст, ки зиндагонии ин дунё ҷуз саргармии лаҳву лаъаб (чун бозичаи кӯдакона) бе давом, бе бақо ва бо суръат гузаранда чизи дигаре нест. Аммо сарои охират, агар онҳо медонистанду андеша мекарданд, ки сарои зиндагонии ҳақиқист, он поянда фанонопазир ва ҷовидон аст; Дар он ҷо марг, беморӣ, ҳаму ғам, тарсу ваҳм, хулоса, чизе, ки рӯзгори инсонро талх мекунад нест. Бо ибораи дигар: Агар рафту мардум охиратро фаромӯш кунанд, фикру зикрашон фақат рӯзгузаронии ҳамин дунё бошад, ингуна ҳаётгузаронӣ ба бозичаи кӯдакон монанд аст, ки кӯдакон саргарми он мешаванд. Якеро шоҳ интиҳоб мекунанду дигареро вазир, Офтоб ғуруб мекунаду ҳаво торик мешавад, ҳеҷ нест, ки бозии онҳо ба охир расад. Ҳол он ки дар асл дунё муқаддимаи охират аст. Агар инсонҳо инро медонистанд, албатта, барои охирати абадии худ омодагӣ медиданд. Локин афсӯс аксари мардуми мусалмон, ғарқи дунё шуданду аз ин ҳақиқат беҳабар монданд.

**Умр барфасту Офтоб тамуз,
Андаке монда хоҷа гурра ҳанӯз.
Ҳичил он касе, ки рафту кор насохт,
Занги реҳлат заданду бор нахост.
Эй тухидаст, рафта дар бозор,
Тарсам пур наёварӣ дастор.**

Он, ки мазруъи худ хӯрд бо хавид (хом)
 Вақти хирманаш хӯша бояд чид.
 Барги айш ба гӯри хеш фирист.
 Кас наёрад зи пас ту пеш фирист.
 Панди Саъдӣ ба гӯши дил бишнава,
 Роҳ чунин аст мард бошу бирава.

(Саъди Шерози)

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفَلَكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ

إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

**Фа изā ракибу̇ фи-л-фулки даъавуллоҳа мухлиси̇на лаҳу-
 д-ди̇на фа ламма̇ наҷҷаҳум ила-л-барри изā ҳум
 юшрикун.65.**

**65. Пас, чун онҳо дар киштиҳо савор шаванд, ба ҳазрати
 Худованд, барои Вай ибодатро холис намуда дуъо кунанд. Пас,
 вақте ки онҳоро ба сӯи Замини хушк наҷот дод, ногаҳон онҳо
 ширк меоранд,**

Дар мазмуни ин оят низ, чун ояти қаблӣ дуранг будани эътиқод ва дуранг будани ибодати мушрикони, дида мешавад. Яъне мушрикони доимо ба суроғи бутҳояшон мераванд, аммо вақте барои сафари баҳр дар киштиҳо менишинанд ва киштӣ оромона меравад, аз мурочиат ба Худо ва холис дуъо кардани онҳо ҳеҷ дараке нест. Ҳамин, ки тӯфон ва мавҷи дарё киштии онҳоро такон диҳаду ларзондан гирад, аз ғарқ шудани ҳудашон бимнок гарданд, ба ғайри аз Худованд ҳеҷ Зоте ба хотирашон намеояд, на бутҳо ба хотирашон мерасаду на чизи дигар. Аз болои он имони фитрие, ки дар қалбашон доштанд, дар он асно пардаҳои ширк канор меравад, холис аз Худованди якто наҷоти худро металабанд, назрҳо мекунанд ваъдаҳо медиҳанд ва ғайра. Дар идомаи оят Худованд гуфтааст, ки ҳамин ки аз он тӯфону гирдоб ва аз он вартаи ҳалокат онҳоро наҷот диҳему ба замини хушк фароянд, боз неъматҳои Худовандро фаромӯш мекунанду мучаддадан ба ҳамоно бутпарастияшон бармегарданду боз мушрикии худро идома медиҳанд. Аммо одати аҳли имон бар хилофи аҳли куфр аст, ки онҳо дар ҳарду ҳолат холисона якранг дуъо мекунад ва танҳо аз Худованд наҷот металабанд.

Барои маълумоти бештар ба оятҳои 30-33-юми сураи «Рум», оятҳои 53-54-уми сураи «Наҳл», ояти 12-уми сураи «Зумар», оятҳои 67-69-уми сураи «Исро» муроҷиъат шавад.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

Ли якфуру ба маътайнаҳум ва ли ятаматтаъу фа савфа яъламу. 66.

66. -то ба он чӣ онҳоро ато кардем, носипосӣ кунанд ва то баҳраманд шаванд. Пас, зуд аст (ҳақиқати ҳолро) хоҳанд дид.

Агарчи дар ин оят калимаи «амр» омада бошад ҳам, локин ин амр ба маънои талаб нест, балки барои таҳдид аст; Худованд шахсонеро, ки оятҳои Худовандро инкор мекунанд ва неъматҳои Худовандро надида мегиранд, чун аз бало, офатҳо, аз ҳафву хатари мавҷҳои баҳр солим ба замини хушк берун меоянд ва ибодати мушриконаи худро идома медиҳанд, таҳдид намудааст, ки бигзор кофиру мушрик шудан гиранд ва аз неъматҳои фаровон бархӯрдор шаванд, ба зудӣ ҳақиқати ҳолро хоҳанд дид, ки кифру ширк онҳоро то кучо мекашонад ва ба чӣ сарнавишти шум онҳоро мерасонад.

Хулоса, касоне, ки бо нишондоди Худованд роҳ пеш намегиранд, дунё ба коми онҳост, чӣ мехоҳанд ва чӣ ҳузуру ҳаловат мекунанд, кардан гиранд. Хоҳ нохоҳ ин дунё барои онҳо доимӣ нест, натиҷаи амалҳои худро ба зудӣ хоҳанд дид.

Барои пурра сохтани маънои ояти мазкур ба ояти 3-юми сураи «Ҳиҷр» ва ояти 69-уми сураи «Тавба» муроҷиъат шавад.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ

أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

А-ва-лам ярав анна ҳараман амина-в ва ютахаттафу-н-насу мин ҳавлиҳим. А-фа би-л-баътили юьминун ва би ниъматиллаҳи якфурун. 67.

67. Оё надиданд, ки Мо ҳарамӣ боамнро пайдо кардем, (ҳол он ки) мардуми гирдогирдашонро рабуда мешаванд? Оё (чизи) ботилро бовар медоранд ва ба неъматӣ Худо носипосӣ мекунанд?

Дар баёни сабаби нузули ояти мазкур аз Ибни Аббос (р) чунин ривоят шудааст: «Гурӯҳе аз мушрикони Макка ба Расулulloҳ (с) пешниҳод карданд, ки эй Муҳаммад! Мо дар дини ту ба хоҳири он дохил намешавем, ки метарсем, мардуми араб моро аз хона ва кошоонамон мебароранд ва несту нобуд мекунанд, ҳоло ҷамъияти мо кам аст ва онҳо бисёр, ба онҳо муқовимат карда наметавонем». Ҳамоно буд, ки ояти мазкур нозил шуд ва Худо бар онҳо миннат гузошта гуфт, ки оё онҳо надиданд, ки мо барои онҳо Маккаро ҳарамӣ амну амон қарор додаем, дар ҳоле ки арабҳои атроф дар ноамнӣ умр ба сар мебаранд, онҳоро мебароянд, ғорату куштор мекунанд, аммо ин сарзамин (Макка) ҳамчунон дар амну амон боқӣ мондааст? Барои онҳо дигар кадом баҳонае боқӣ мондааст? Бояд имон оранд, локин кори ботил (ширк)-ро қабул доранду ба ҷои шукронаи неъматӣ амну амони диёрашон, куфр меварзанд, дар мушрикии худ боқӣ мемонанд.

Барои маълумоти бештар ба эзоҳи сураи «Фил» муроҷиъат шавад.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُۥ

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ

Ва ман азламу мим манифтаро ӯалаллоҳи казибан ав каззаба би-л-ҳаққи ламма ҷаъаҳ. А-лайса фи Ҷаҳаннама маъва-л лил кәфирин. 68.

68. Ва кист ситамгортар аз касе, ки бар Худо дурӯғеро барбааст ё сухани ростро чун пеши ӯ омад, дурӯғ пиндоист? Оё дар Дӯзах ҷои кофирон нест?

Аз мазмуни оятҳои қаблӣ фаҳмида шуд, ки ба ғайри Аллоҳ ҳеҷ чиз шоистаи парастии нест. Касе бар Худо дурӯғ баста, ғайри Худо (буту санам)-ро парастии кунад ва эътиқоди он дошта бошад, ки ин ҳам амри Худост ва ӯ аз ин кори Мо розӣ аст, мушрикасту амалҳояш ҳабата (бесавоб). Ҳоло дар ояти мазкур, чун натиҷаи оятҳои қаблӣ, Худованд бо саволи инкорӣ фармудааст, ки аз касе, ки бар Худо дурӯғ бандад, ё ин ки ҳақ ба суроғаи ӯ ояду онро инкор кунад, дар дунё касе ситамгартар ҳаст?! Албатта, аз касе, ки бар Худо дурӯғ мебандад ва меғӯяд, ки Худованд шарик дорад ё суханеро ба Худованд нисбат медиҳад, ки Худованд онро нагуфтааст ва меғӯяд, ки Худованд чунин гуфт ё назди ӯ китобу пайғамбари Илоҳӣ ояду онҳоро дурӯғ ҳисобад, ситамгортар касе дар рӯйи замин нест. Касоне, ки дар чунин сифат

бошад, онҳо кофиранд ва оқибати шуме дар интизори онҳост. Дар ҷумлаи охир барои исбот ва иқрор ба саволи инкорӣ Худованд гуфтааст, ки оё Дӯзах ҷои ҷунин шахсон (кофирон) нест?. Яъне бе шакку шубҳа, Дӯзах бошишгоҳи ҷунин шахсон (кофирон) аст. Барои маълумоти бештар ба ояти 21-уми сураи «Анъом» муроҷиъат шавад.

Дар ояти охири ин сура бори дигар Худованд муъминонро тасалли дода гуфтааст, ки...

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ

الْمُحْسِنِينَ

Ва-л-лазӣна қāҳадӯ фӣна ла наҳдияннаҳум субуланā. Ва инналлоҳа ла маъа-л-муҳсинин. 69.

69. Ва ононе, ки дар роҳи Мо набард карданд, албатта, онҳоро ба роҳҳои Худ далолат кунем ва ҳаройина, Худованд бо некӯкорон аст.

Худованд дар ояти мавриди назар, ки айна ҳол охирин ояти сураи «Анкабут» ва шояд фишурдаи ҳама оятҳои ин сура низ бошад фармудааст, ки касонero, ки дар роҳи ризогии Мо чиҳод мекунанд, мо ба роҳҳои хеш ҳидоят мекунем ва Худованд ҳамеша ҳамроҳи накӯкорон аст. Бо ибораи дигар: Худованд гуфтааст, ки касоне, ки алайҳи нафс ва шайтон ҷонҳои худро барои талаби хушнудии Мо дар ранҷу машаққат меафгананд, албатта, ба роҳҳои хайре, ки онҳоро ба сарманзили ризогии Мо мерасонад, ҳидоят мекунем. Бегумон, Худованд ҳамеша бо накӯкорон аст. Яъне Худованд бо нусрату ёрии Хеш дар дунё ва дар охират бо додани подоши нек бо илми Худ ҳамроҳи некӯкорон аст ва ҳар касе, ки Худо бо ӯ бошад, ҳаргиз хору залил намешавад.

Хулоса, калимаи чиҳод маънои васеъ дорад. Чиҳод ба нафс, чиҳод бо душман, чиҳод алайҳи васвасаҳои шайтон, чиҳод дар роҳи шинохти Худо аз роҳи илм, муносиби ҳар мавзӯи калимаи чиҳод маъно дода мешавад, ки инсон наметавонад лоақал аз яке инҳо холӣ бошад. Агар инсони хирадманд бо ҳар яке аз инҳо рӯ ба рӯ шаваду қаҳду талош накунад, дар охир албатта, пушаймон хоҳад шуд ва худро маломат хоҳад кард. Валлоҳу Ёалам.

*Поёни сураи «Анкабут», поёни ўилди 4-ум, пораи 20-ум
ва лиллоҳил ҳамд вал миннаҳ.*

*Ё Раб, љумла халоиқ ба мақсуд бирасон,
Шояд ки дар он миён яке ман бошам.*

*Парвардигоро, мо аз худ ҳеч чизе надорем. Ҳарчи ҳаст,
аз ноҳияи Ту ҳаст. Худовандо, ба мо тафвиқ ато кун, то ба
ҳадафи аслии худ бирасем. Худовандо, шавад рӯзе, ки ба
ниҳояи кори худ бирасем ва орзуҳоямон амалӣ шавад.
Аллоҳумма салли ало Муҳаммадин ва ало олиҳӣ ва асҳобиҳӣ
аҷмаъин.*

*Мебош ба ҷидду ҷаҳд дар кор,
Домони талаб зи даст мағзор.
Ҳар ҷиз, ки дил бадон гарояд,
Гар ҷаҳд куни ба даст ояд.*

(Ахлоқи Муҳсинӣ)